



SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Iida Korkiakoski

Yleisten kirjastojen elokuvapalvelut – historia, nykyhetki ja tulevaisuus

Opinnäytetyö

Kevät 2025

Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalveluala



SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalveluala

Tekijä: Iida Korkiakoski

Työn nimi alaotsikoineen: Yleisten kirjastojen elokuvapalvelut – historia, nykyhetki ja tulevaisuus

Ohjaaja: Satu Salmela

Vuosi: 2025

Sivumäärä: 46

Liitteiden lukumäärä: 1

Tässä opinnäytetyössä keskityttiin tarkastelemaan Suomen yleisissä kirjastoissa käytössä olevia elokuvien ja tv-sarjojen suoratoistopalveluja. Työn tavoitteena oli selvittää tämän tyyppisten suoratoistopalvelujen historiaa ja nykyhetkeä, niiden roolia kirjaston e-aineistona sekä arvioida mahdollisia tulevaisuudennäkymiä ja kehityssuuntia. Samalla tarkasteltiin myös kirjastojen fyysisiä elokuvakokoelmia ja niiden tulevaisuutta. Aiheen valintaan vaikuttivat oma kiinnostukseni sekä aiheen ajankohtaisuus.

Elokuvien suoratoistopalvelut yleistyivät osaksi kirjastojen e-palveluita 2010-luvun loppupuolella. Nykyään lähes jokaisen Suomen yleisen kirjaston palvelutarjontaan kuuluu elokuvien suoratoistopalvelu. Kirjastokäyttöön tarkoitetuista suoratoistopalveluista on Suomessa tehty hyvin vähän aikaisempaa tutkimusta, koska suoratoistopalvelut ovat edelleen melko tuore lisäys kirjastojen palveluihin.

Työn teoriaosassa käsiteltiin muun muassa kirjastojen elokuvakokoelmien historiaa, siirtymistä fyysisistä katseluformaateista digitaalisiin ja tarkemmin muutamaa suoratoistopalvelua.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Opinnäytetyön osana haastateltiin kolmea yleisen kirjaston työntekijää Lappeenrannan, Jyväskylän ja Rovaniemen kirjastoista. Haastatteluissa tutkittiin, millaisia muutoksia haastateltavien kirjastojen elokuvakokoelmat ovat kokeneet vuosien varrella, millaisia kokemuksia haastateltavilla oli kirjaston elokuvien suoratoistopalveluista sekä millaisena he näkevät elokuvien suoratoistopalvelujen tulevaisuuden yleisten kirjastojen e-palvelujen joukossa.

Haastatteluissa selvisi, että fyysisten elokuvaformaattien lainaus on vuosien varrella vähitellen laskenut ja fyysisten elokuvakokoelmien määrärahoja on pienennetty useassa kirjastossa. Toisaalta fyysiset elokuvakokoelmat nähdään edelleen tärkeinä ja niillä on oma lainaajakuntansa. Haastateltavien näkemykset suoratoistopalveluista olivat pääosin myönteisiä. Joitain kehitysideoita tuotiin myös esille. Palvelujen tunnettuus asiakkaiden keskuudessa oli kuitenkin heikko. Tulevaisuudelta toivottiin suoratoistopalvelun säilymistä osana tarjontaa, mutta samalla pidettiin tärkeänä fyysisen tallennekokoelman vaalimista.

¹ Asiasanat: suoratoistopalvelut, yleiset kirjastot, kokoelmat, elokuvat,

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Bachelor of Business Administration, Library and Information Services

Author/s: Iida Korhikoski

Title of thesis: Public library film services – history, present and future

Supervisor(s): Satu Salmela

Year: 2025

Number of pages: 46

Number of appendices: 1

This thesis focused on the streaming services of films and TV series used in public libraries in Finland. The aim of this thesis was to explore the history and current state of this type of streaming service, examine its role as an e-resource in libraries, and assess potential future developments and trends. Simultaneously, the study considered the role and future direction of physical film collections in libraries. The topic of this thesis was chosen due to my own interest and its current relevance.

Film streaming services became commonplace as part of e-services in libraries in the late 2010s. Today, almost every public library in Finland offers a film streaming service. There is little prior research on streaming services in Finnish libraries, as they are still a fairly recent development.

This study was carried out through semi-structured thematic interviews. As part of the thesis, three public library employees were interviewed from the libraries of Lappeenranta, Jyväskylä and Rovaniemi. The interviews examined changes in the libraries' film collections, the interviewees' views on film streaming services, and their thoughts on the future of streaming as an e-service in public libraries.

The interviews indicated that the lending of physical film formats has gradually declined over the years, and funding for physical film collections has been reduced in several libraries. On the other hand, physical film collections are still considered important and continue to have a dedicated group of borrowers. The interviewees generally had positive views on streaming services. Some development suggestions were also mentioned. However, customer awareness of the streaming services was low. The future was seen to include the continuation of the streaming service as part of the library's offerings, while emphasizing the importance of preserving the physical film collection.

¹ Keywords: streaming services, public libraries, collections, films

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	1
Thesis abstract	2
SISÄLTÖ	3
Kuvioluettelo	5
1 JOHDANTO	6
2 ELOKUVAT KIRJASTOAINEISTONA	8
2.1 Elokuvakokoelmien historia kirjastoissa	8
2.2 Videotallenteiden lainaus-, hankinta- ja kokoelmatilastot	11
2.3 Elokuva- ja videokokoelmia koskeva kokoelmatyö	15
2.4 Elokuva- ja videoaineiston erityispiirteet	16
3 ELOKUVIEN KATSELUKULTTUURIN MUUTTUMINEN	19
4 KIRJASTOJEN SUORATOISTOPALVELUT	21
4.1 Suoratoistopalvelun määritelmä	21
4.2 Suoratoistopalveluiden kehitys ja nykyhetki	21
4.2.1 Viddla	22
4.2.2 Kirjastokino	23
4.2.3 Cineast	24
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	27
5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	27
5.2 Tutkimusmenetelmä	28
5.3 Haastatteluiden pitäminen	28
6 TUTKIMUSTULOKSET	30
6.1 Taustatiedot	30
6.2 Elokuvakokoelmien kehitys ja muutokset	31
6.3 Kirjastojen elokuvien suoratoistopalvelut	33
6.4 Tulevaisuuden näkymät	36
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	38
8 POHDINTA	41

LÄHTEET	43
LIITTEET	47

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Fyysisten videotallenteiden hankinta Suomen yleisissä kirjastoissa 2001–2023	11
Kuvio 2. Fyysisten videotallenteiden lainaus Suomen yleisissä kirjastoissa 2001–2023	12
Kuvio 3. Fyysisten videotallenteiden kokoelmat Suomen yleisissä kirjastoissa 2001– 2023.....	13
Kuvio 4. E-kuvatallenteiden käyttökerrat (lainaus) Suomen yleisissä kirjastoissa 2014– 2023.....	14

1 JOHDANTO

Laki yleisistä kirjastoista (1492/2016) määrittelee kirjastojen tehtäviksi muun muassa tiedon, aineistojen ja kulttuurisisältöjen tarjoamisen sekä monipuolisen ja uudistuvan kokoelman ylläpitämisen. Voidaan sanoa, että kirjastoille on täten tärkeää pysyä ajan hermolla sekä kokoelmiensa että myös muiden tarjoamiensa palveluiden suhteen ja kehittää ja arvioida toimintaansa säännöllisesti. Elokuvateollisuudessa on tapahtunut merkittävä muutos viimeisten kahden vuosikymmenen aikana, kun DVD- ja Blu-raylevyjen sekä elokuvateatterin sijaan elokuvia on siirrytty katsomaan yhä enemmän suoratoistopalveluista internetin välityksellä. Suomen yleiset kirjastot ovat vastanneet tähän muutokseen lisäämällä palveluihinsa käyttäjälle maksuttomia elokuvien ja tv-sarjojen suoratoistopalveluita. Näiden palveluiden avulla kirjasto on voinut tavoittaa kohderyhmän, joka kuluttaa elokuvia joko osittain tai kokonaan digitaalisesti. Uusien elokuvaformaattien ja -palvelujen käyttöönotto kuvastaa kirjastolaitoksen pyrkimystä sopeutua yhteiskunnan digitaaliseen kehitykseen ja säilyttää asemansa tärkeänä ja ajankohtaisena palveluntarjoajana.

Onko tämä ollut oikea ratkaisu kirjastoille monipuolisen ja saavutettavan elokuvakokoelman tarjoamiseen? Ovatko kirjastojen valitsemat suoratoistopalvelut olleet hyvä ratkaisu, mitä mieltä kirjaston työntekijät ovat näistä palveluista, ja miltä tulevaisuus näyttää näiden palveluiden osalta? Miten kirjastojen suoratoistopalveluiden elokuvatarjonta poikkeaa kaupallisten suoratoistopalveluiden tarjonnasta? Mikä on DVD- ja Blu-ray-elokuvien tulevaisuus kirjastojen kokoelmissa? Muun muassa näihin kysymyksiin pyrin löytämään vastauksia tässä opinnäytetyössä.

Tämän opinnäytetyön aiheena on kirjastojen elokuvien suoratoistopalvelut. Opinnäytetyössä tarkastellaan suoratoistopalveluiden roolia kirjastojen e-aineistona, kirjaston työntekijöiden näkemyksiä suoratoistopalveluista sekä mahdollisia tulevaisuudennäkymiä ja kehityssuuntia. Kirjastojen tarjoamat suoratoistopalvelut keskittyvät tällä hetkellä enemmän elokuvien kuin tv-sarjojen tarjoamiseen, minkä vuoksi myös tässä työssä painotus on ensisijaisesti elokuvissa.

Työn aiheen valintaan vaikuttivat oma kiinnostus ja aiheen ajankohtaisuus. Uusien elokuvaformaattien käyttöönotto sekä teknologian kehitys ovat ohjanneet kirjastojen

elokuvakokoelmien kehityksen tähän päivään. Digipalveluista on tullut kiinteä osa kirjastojen tarjontaa. Covid-19-pandemian myötä yleistynyt etäopiskelu sekä erilaisten digitietokantojen ja suoratoistopalveluiden lisääntynyt käyttö ovat tuoneet sähköiset ratkaisut ja kirjaston e-palvelut yhä tutummaksi suurelle yleisölle. Kuntien yhteinen e-kirjasto on lisäksi merkittävästi yhtenäistänyt kirjastojen e-palveluita Suomessa. Vuonna 2024 se otettiin käyttöön 221 kunnassa, ja lisää liittyy mukaan vuonna 2025 (Kansalliskirjasto, i.a.). Uudistus tuo yhteiset e- ja äänikirjapalvelut sekä digilehdet suurimmalle osalle Suomen yleisistä kirjastoista, mutta elokuvat ja musiikki eivät toistaiseksi kuulu valikoimaan. Näistä syistä on ajankohtaista pohtia elokuvien suoratoistopalveluiden roolia kirjastojen e-aineistotarjonnassa ja sitä, mihin suuntaan ne todennäköisesti tulevat kehittymään.

Työn teoriaosassa käsitellään kirjastojen elokuvakokoelmien historiaa, kirjastojen elokuva-aineistoihin liittyviä tilastoja, elokuva- ja videoaineistoja koskevaa kokoelmatyötä, elokuva- ja videoaineiston erityispiirteitä, siirtymistä fyysisistä katseluformaateista digitaalisiin sekä tutustutaan tarkemmin muutamaan kirjastoille suunnattuun suoratoistopalveluun. Tutkimusosa koostuu tutkimuksen tavoitteiden ja tutkimusmenetelmän kuvaamisesta sekä kolmen eri kirjaston haastatteluista saaduista tutkimustuloksista. Työn lopuksi on teoriaan, tutkimustuloksiin sekä omaan päättelyyn pohjautuvaa pohdintaa aiheesta.

2 ELOKUVAT KIRJASTOAINEISTONA

2.1 Elokvakokoelmien historia kirjastoissa

Elokuvat ovat olleet osa kirjastojen aineistokokoelmia Suomessa jo useiden vuosikymmenten ajan. Teknologian kehittyminen ja elokuvien katseluformaattien muuttuminen näkyy myös kirjastojen elokuvakokoelmissa vuosien varrella. Tässä luvussa tarkastellaan, kuinka elokuvat ovat vakiinnuttaneet paikkansa osana Suomen yleisten kirjastojen tarjontaa ja millaisia muutoksia kirjastojen elokuvakokoelmissa on tapahtunut.

Ennen kuin elokuvat saapuivat laajemmin Suomen yleisiin kirjastoihin, elokuvien ja videoiden lainaamista testattiin Opetusministeriön videotuimikunnan järjestämällä videokokeilulla (Kotanen, 1997, s. 22–24). Kokeilu toteutettiin kuudessa eri suomalaisessa kirjastossa vuosina 1985–1987. Kokeilun myötä nämä kirjastot lainasivat video- ja äänitallenteita sekä tarjosivat mahdollisuuden videokatseluun kirjastossa. Tarkoitus oli selvittää, mitä käytännön toimia videoiden ja elokuvien hankkimiseen, säilyttämiseen ja lainaamiseen liittyy. Samalla tutkittiin, mitä mieltä asiakkaat ja henkilökunta olivat elokuvien ja videoiden lainaamisesta kirjaston palveluna ja miten videokokoelmat rahoitettaisiin. Lisäksi kokeilun taustalla oli tarve parantaa kotimaisen elokuvan asemaa sekä laajentaa kansalaisten saatavilla olevaa aineistoa videovuokraamoiden kokoelmista poikkeavilla elokuvilla. Videokokeilun jälkeen videoiden ja elokuvien lainaamisesta tuli vakiintunut osa kirjaston palveluita Suomessa (mts. 176). Kokeilun aikana videoita lainaavien kirjastojen määrä kasvoi noin 20–30 kirjastolla vuodessa.

Kotasen (1997, s. 180) mukaan 1990-luvulla Suomen kulttuuripolitiikassa nähtiin, että kirjastojen elokuvapalveluiden tulisi täydentää kaupallisen elokuva-alan ja elokuvateattereiden tarjontaa. Tämä tarkoitti, että kirjastojen tulisi tarjota muun muassa pienten yleisöjen laatu elokuvia, dokumentteja ja klassikkoelokuvia. Kuitenkin kirjastokäyttöön hankittavien elokuvien markkinoilla tarjolla oli pääasiassa suosittuja ja kysytyjä elokuvia, niin sanottuja varmoja valintoja. Lisäksi kirjastoilla ei välttämättä ollut tarpeeksi määrärahoja ylläpitää monipuolista ja vaihtoehtoluonteista videokokoelmaa (mts. 29). Videotoiminnan rahoituksessa oli eroavaisuuksia kuntien välillä, sillä joissain kunnissa kirjasto sai kunnalta erillisen määrärahan videotoiminnan käynnistämiseen ja joissain ei.

Kirjastojen videopalvelut olivat vielä 1990-luvun alussa muotoutumisvaiheessa. Vuonna 1991 videokokoelman omistavista kirjastoista 58 prosentilla oli vasta alle 300 videon kokoelma (Kotanen, 1997, s. 110). Lisäksi noin sadalla kirjastolla ei toistaiseksi ollut lainkaan videokokoelmaa. Kirjastolaitoksella oli kuitenkin suuri halu kehittää videopalvelujen tarjoamista. Vaikka laman aikana kirjastojen aineistomäärärahat olivat niukat, useat kunnat suuntasivat videokokoelmien kehittämiseen yhä enemmän aineistomäärärahoja (mts. 110–111). Videokokoelmien kehittämisen esteenä oli kuitenkin usein tallenteiden korkea hinta kirjastoille. Se hidasti kokoelmien laajentamista ja jopa esti videoiden lainaamisen aloittamisen kunnissa, joissa määrärahat olivat pienet.

Tilanne oli siis videokokoelmien kehittämisen kannalta haastava. Suomen kirjastoseura ja Helsingin kaupunginkirjasto asettivat vuonna 1995 kirjastojen videopolitiikka -työryhmän pohtimaan ratkaisuja kirjastojen videopolitiikkaan. Vuonna 1997 valmistuneessa selvityksessä todettiin, että kirjastojen video- ja elokuva-aineistojen kehityksen turvaamiseksi keskeisiä tekijöitä olisivat hyvä taloudellinen perusta videopalveluiden tarjoamiseen, tuotettujen palveluiden tilastointi ja seuranta sekä asiakkaiden tarpeiden selvittäminen (mts. 171–172). Nämä asiat katsottiin tärkeiksi kehittämiskohteiksi vuonna 1997, mutta todennäköisesti samat asiat ovat edelleen hyvin tärkeitä kirjastojen elokuvapalvelujen ylläpidossa ja kehittämisessä.

Videot ja elokuvat saapuivat Suomen yleisiin kirjastoihin 1980-luvulla, minkä jälkeen elokuvaformaattit ovat muuttuneet useaan kertaan. VHS-kasetit nousivat suosioon 1970–1980-lukujen vaihteessa ja pysyivät suosittuina aina vuosituhannen vaihteeseen (Karjalainen, 2016). Silloin DVD-levyt tulivat markkinoiden kärkeen elokuvien katseluformaattina, muun muassa niiden paremman kuvanlaadun ansiosta. VHS-nauhojen suosio romahti lopulta nopeasti (Hallman, 2007). Vielä vuonna 2002 VHS-nauhoja myytiin yhtä paljon kuin DVD-levyjä. Vuonna 2006 järjestäytyneet maahantuojat eivät julkaisseet enää yhtään elokuvaa VHS-nauhalle, kun taas DVD-levyjen myynti oli nousussa. DVD-levyjen jälkeen seuraava askel oli teräväpiirtoformaatti, joka käsitti Blu-ray- ja HD-DVD-levyt. Teräväpiirtolevyt perustuvat sinisen laservalon käyttöön DVD:n punaisen valon sijaan, ja niille mahtuu DVD:tä enemmän dataa. Teräväpiirtolevyjen ilmestymisen jälkeen oli kiistaa siitä, kumpi levyformaateista tulisi syrjäyttämään DVD-levyt (Pyyny, 2024). Blu-ray nousi kuitenkin tässä kiistassa voittajaksi, sillä HD-DVD-formaatti lakkautettiin vuonna 2008. Sekä DVD- että Blu-

ray-levyjien suosiota alkoi lopulta rajoittaa suoratoistopalveluiden nopea kasvu. Suoratoistopalvelut tarjosivat kätevän tavan nauttia elokuvista ja tv-sarjoista ilman, että tarvitsi hankkia fyysisiä levyjä tai laitteistoa. Vuonna 2012 Netflix, yksi suurimmista suoratoistopalveluista, avasi sivunsa Suomessa. Netflixin lisäksi suomalaisten suosimia kaupallisia suoratoistopalveluja ovat muun muassa HBO Max, Disney+ ja Viaplay (Yougov, 2024). Suomen suosituin suoratoistopalvelu vuonna 2024 oli Yle areena.

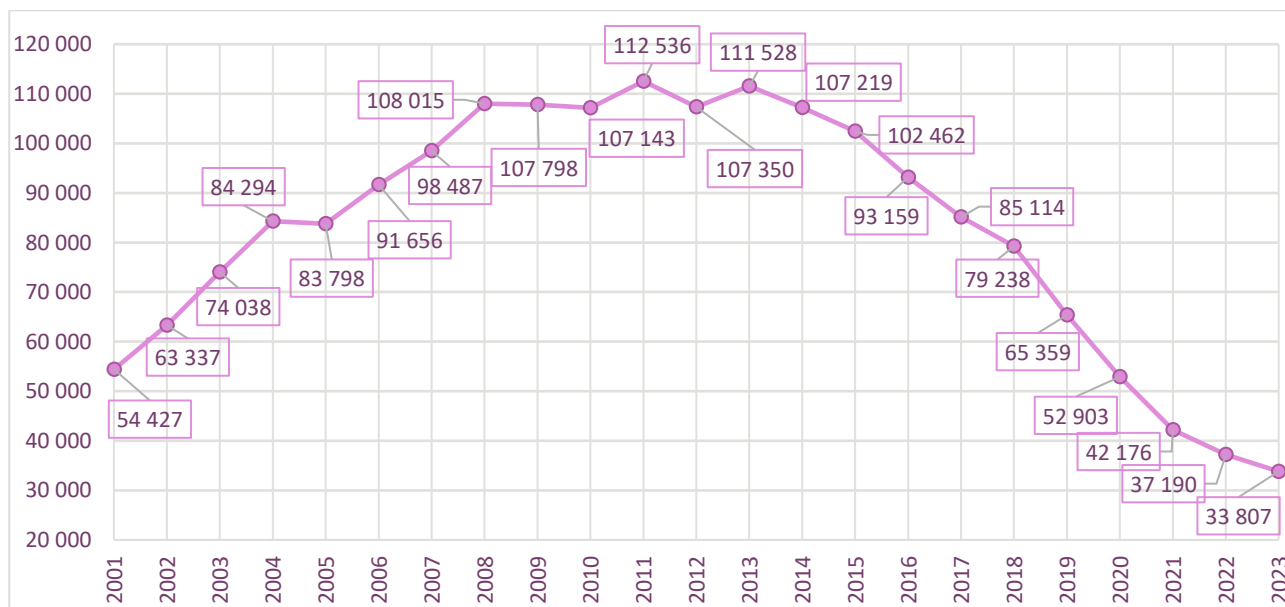
Yhteiskunnan digitaalisen kehityksen myötä on päädytty nykyisiin yleisten kirjastojen elokuvakokoelmiin, jotka ovat monipuolisia ja kattavat useita elokuvaformaatteja. Vuonna 2024 Suomen yleisten kirjastojen elokuva- ja videopalvelut koostuvat fyysisestä kokoelmasta eli DVD-, Blu-ray- ja HD-DVD-levyistä sekä digitaalisesta aineistosta eli kirjastokäyttöön tarkoitetuista elokuvien ja tv-sarjojen suoratoistopalveluista. Lisäksi useasta kirjastosta on edelleen mahdollista lainata elokuvia VHS-kasetteina. Esimerkiksi Outi-kirjastokimpan kokoelmista voidaan löytää videoaineistoja seuraavissa formateissa: DVD, Blu-ray, videokasetti ja videolevy (Outi-kirjastot, i.a.). Lisäksi Outi-kirjastoilla on käytössään Cineast-suoratoistopalvelu.

Vanhempaa videoformaattia kokoelmissa nykyään edustavat VHS-kasetit. Aineistohankintatilastojen mukaan niiden hankinta on vähentynyt merkittävästi vuosien varrella, mikä kuvastaa laajempaa siirtymistä digitaalisiin formateihin. Suomen yleisten kirjastojen tilastotietokannasta käy ilmi, että vuonna 2002 Suomen yleisiin kirjastoihin hankittiin eniten VHS-kasetteja verrattuna kaikkiin muihin tilastoituihin vuosiin, yhteensä 54 107 kappaletta (Kirjastot.fi, i.a.). Sen sijaan vuonna 2017, joka on viimeisin tilastoitu vuosi, VHS-kasetteja hankittiin vain 27 kappaletta koko maan yleisiin kirjastoihin. Vuodesta 2018 alkaen tilastoissa aineistohankintojen kohdalla ei enää erotella eri elokuvaformaatteja, kuten DVD-levyjä ja videokasetteja, vaan käytetään yleistysanaa ”videotallenteet”, joka kattaa kaikki elokuvaformaattit lukuun ottamatta kirjastojen suoratoistopalveluissa tarjottavia elokuvia. Täten on vaikeampaa selvittää, vieläkö vuonna 2024 kirjastojen elokuvakokoelmiin hankitaan enää yhtään VHS-kasetteja.

2.2 Videotallenteiden lainaus-, hankinta- ja kokoelmatilastot

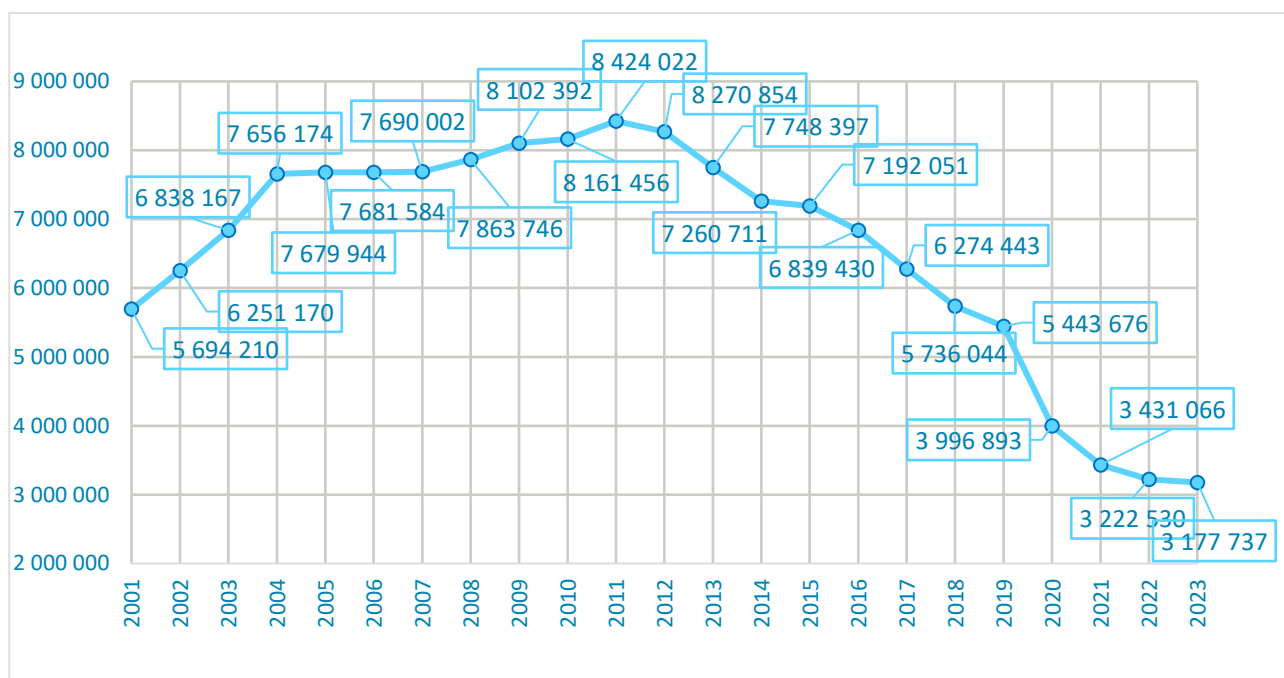
Suomen yleisten kirjastojen tilastoista voidaan tarkastella, miten elokuvien ja videoiden hankinta, lainaus ja määrä kokoelmissa on vaihdellut vuosien varrella (Kirjastot.fi, i.a.). Tilastot paljastavat selkeän siirtymän kohti digitaalisia elokuvaformaatteja, kun fyysisten videotallenteiden lainausten ja hankintojen määrä on vähentynyt ja samalla e-kuvatallenteiden käyttö lisääntynyt. Tässä luvussa esitetyt tilastot koskevat koko Suomen yleisten kirjastojen yhteenlaskettuja tilastolukuja. Tilastot perustuvat kirjastojen ilmoittamiin tietoihin, jotka tilastoidaan kansalliseen tietokantaan vuosittain. Näin ollen tässä esitetyt tiedot heijastavat kansallisen tason kehitystä, mutta ne eivät ota huomioon mahdollisia paikallisia eroja tai yksittäisten kirjastojen käytäntöjä. Tilastoja on visualisoitu kuvioilla 1–4, jotka ovat opinnäytetyön tekijän luomia.

Fyysisten videotallenteiden (DVD, Blu-ray, VHS-videot) hankinnassa huippuvuosi on 2011 (Kirjastot.fi, i.a., kuvio 1). Tuolloin videotallenteita koko maan yleisiin kirjastoihin hankittiin yhteensä 112 536 nidettä, joista 112 185 oli DVD- ja Blu-ray-levyjä. Tämän jälkeen hankintaluvut ovat laskeneet. Vuonna 2023 videotallenteita hankittiin koko maan yleisiin kirjastoihin enää 33 807 nidettä.



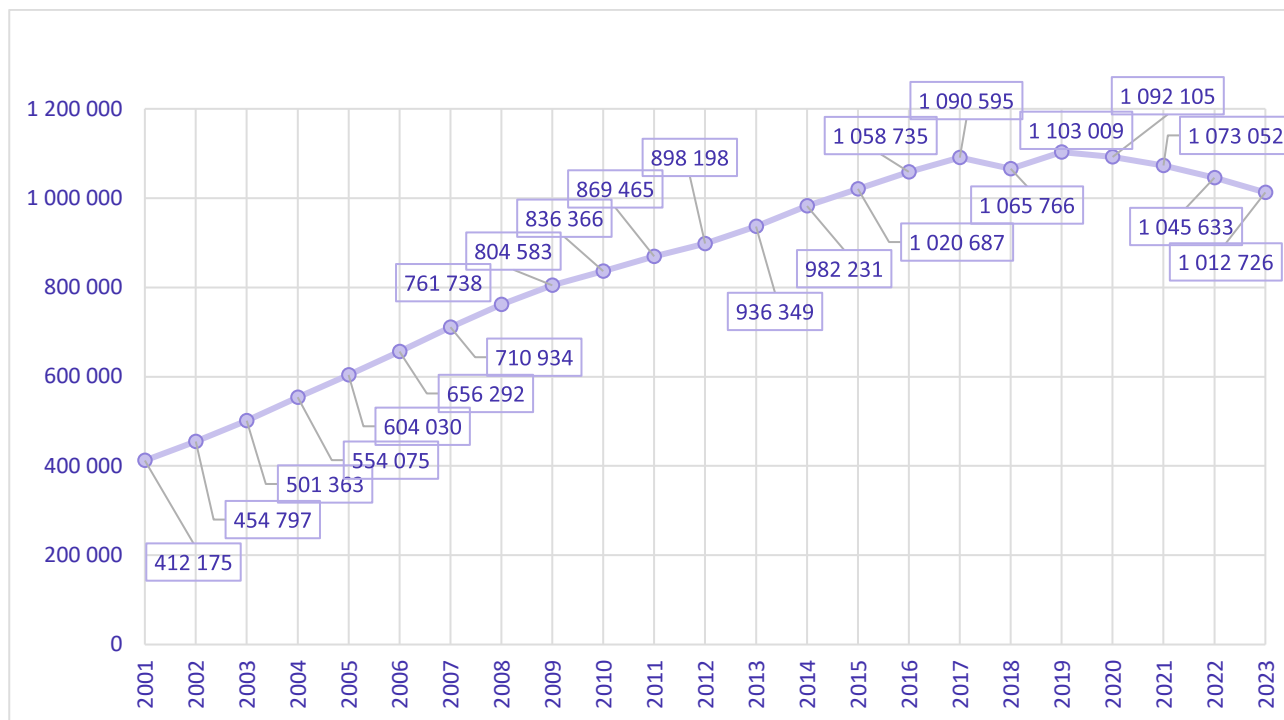
Kuvio 1. Fyysisten videotallenteiden hankinta Suomen yleisissä kirjastoissa 2001–2023 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot, i.a.).

2011 oli huippuvuosi myös videotallenteiden lainaamisen osalta (Kirjastot.fi, i.a., kuvio 2). Tuolloin maan yleisissä kirjastoissa tilastoitiin yhteensä 8 424 022 videotallenteiden lainaa, joista 8 159 508 oli DVD- ja Blu-ray-levyjen lainoja. Videotallenteiden lainausluvut ovat sen jälkeen laskeneet, ja vuonna 2023 videotallenteiden lainamäärä koko maassa on laskenut 3 177 737 niteeseen.



Kuvio 2. Fyysisten videotallenteiden lainaus Suomen yleisissä kirjastoissa 2001–2023 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot, i.a.).

Fyysisten videotallenteiden lainaus ja hankinta ovat siis vähentyneet. Samanlainen trendi on lähivuosina ollut nähtävillä myös kirjastojen fyysisten elokuvatallenteiden kokoelmien koossa. Voidaan pohtia, onko vuoden 2020 koronapandemialla ollut pysyvää vaikutusta näiden kokoelmien kokoon. Fyysisten videotallenteiden määrä koko maan yleisten kirjastojen kokoelmissa on tasaisesti kasvanut vuoteen 2020 asti (Kirjastot.fi, i.a.). Vuodesta 2020 eteenpäin kokoelmat ovat kuitenkin lähteneet pienentymään (kuvio 3).



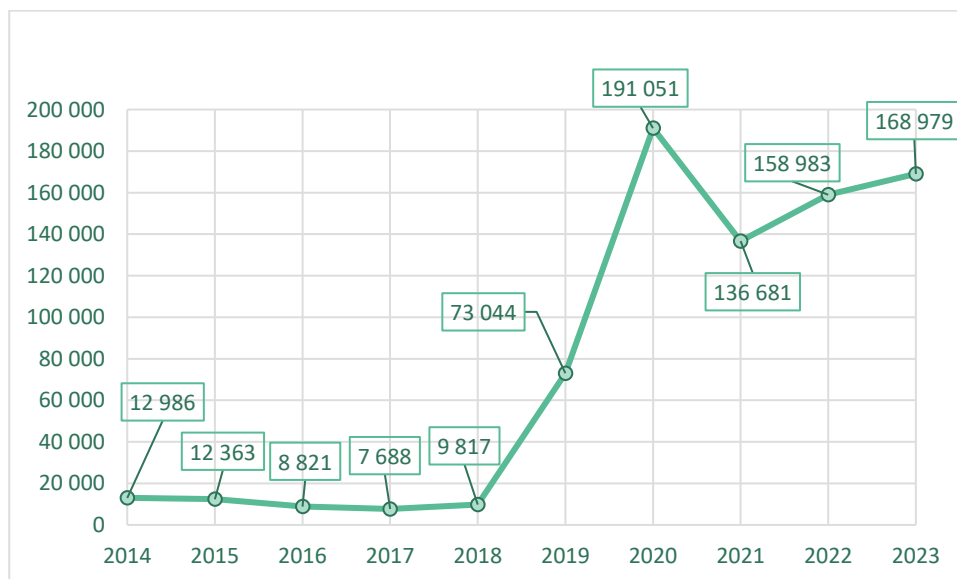
Kuvio 3. Fyysisten videotallenteiden kokoelmat Suomen yleisissä kirjastoissa 2001–2023 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot, i.a.).

Koko maassa fyysisiä videotallenteita on vuonna 2001 tilastoitu 412 175 nidettä, ja vuonna 2019 määrä on noussut 1 103 009 niteeseen (Kirjastot.fi, i.a., kuvio 3). Vuosien 2020–2023 välillä fyysisten videotallenteiden määrä kokoelmissa on kuitenkin vähentynyt 79 379 niteellä. Vuonna 2020 asiakkaita todennäköisesti vieraili kirjastoissa paikan päällä ennätysmallisen vähän, mikä johtui COVID-19-pandemian puhkeamisen aiheuttamista rajoituksista ja sulkutoimista. Mahdollisesti tuolloin on myös tehty päätöksiä panostaa e-aineistoihin ja tehdä poistoja fyysiseen videokokoelmaan.

Edellä tarkasteltiin fyysisten video- ja elokuva-aineistojen tilastoja, mutta siirrymme seuraavaksi käsittelemään kirjastojen e-kuvatallenteita koskevia tilastoja, jotka ovat keskeisiä tarkasteltaessa kirjastojen suoratoistopalvelujen kehitystä. Yleisten kirjastojen tilastoissa e-aineistoihin sisältyvät e-kirjat, e-lehdet, e-musiikki sekä e-kuvatallenteet (Kirjastot.fi, i.a.). E-kuvatallenteilla tarkoitetaan kirjastojen suoratoistopalveluissa saatavilla olevia videotallenteita (Kirjastot.fi, 2024, s. 6–7). Tilastoitaviin palveluihin kuuluvat Naxos Video Library, Medici.tv, Rockway, Viddla, Kirjastokino ja Cineast. E-kuvatallenteiden osalta on nähtävissä vain lainausmäärät, sillä hankinta- ja kokoelmatilastot eivät ole julkisessa

tilastotietokannassa. E-kuvatallenteiden lainaus poikkeaa fyysisten elokuvatallenteiden lainauksesta siinä, että eri kirjastoilla on erilaisia kuukausittaisia lainausrajoituksia, jotka määrittävät, kuinka monta e-kuvatallennetta asiakkaat voivat lainata kuukaudessa. E-kuvatallenteiden lainausmäärät eivät siis perustu pelkästään asiakkaiden lainausintoon, vaan ne määräytyvät myös kirjastojen asettamien kuukausittaisten lainarajoitusten mukaan, jotka puolestaan voivat perustua kirjaston taloudellisiin resursseihin ja varoihin.

Yleisten kirjastojen e-kuvatallenteiden lainausmääriä on tilastoitu vuodesta 2014 eteenpäin (Kirjastot.fi, i.a.). Tilastoiduista vuosista lainausluvultaan heikoin on vuosi 2017, jolloin e-kuvatallenteita lainattiin koko maassa 7688 kertaa (kuvio 4). Huippuvuosi puolestaan on 2020, jolloin e-kuvatallenteita lainattiin 191 051 kertaa. Vuodesta 2020 eteenpäin lainausluvut ovat pysyneet melko samalla tasolla, ja vuonna 2023 e-kuvatallenteita lainattiin yhteensä 168 979 kertaa. Voidaan olettaa, että vuoden 2020 koronapandemialla on vaikuttanut näihin lukuihin. Pandemian myötä kirjastot eivät voineet olla auki tavalliseen tapaan ja julkisilla paikoilla oleskelua vältettiin. Ihmiset viettivät enemmän aikaa kodeissaan, ja tällöin kirjaston e-aineistot olivat hyvänä vaihtoehtona kirjastossa käymiselle. Todennäköisesti tällöin useat asiakkaat myös ensimmäisen kerran tutustuivat kirjaston tarjoamiin suoratoistopalveluihin.



Kuvio 4. E-kuvatallenteiden käyttökerrat (lainaus) Suomen yleisissä kirjastoissa 2014–2023 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot, i.a.).

2.3 Elokuva- ja videokokoelmia koskeva kokoelmatyö

Elokvakokoelman ylläpitämisessä on paljon huomioitavia tekijöitä, kuten se, mitä elokuvia kokoelmaan sisällytetään ja millä kriteereillä valinta tehdään. Nykyään Suomessa kirjastoilla on käytössään erilaisia kokoelmapolitiikkoja, joiden perusteella elokuva- ja videokokoelmien aineistoja lisätään ja poistetaan.

1990-luvulla videoaineistojen ei yleensä katsottu edellyttävän erillistä osuutta kirjastojen kokoelmapolitiikassa. Suomen kirjastoseuran vuonna 1991 julkaiseman videokyselyn mukaan vain neljäsosa kirjastoista ilmoitti noudattavansa videoaineiston suhteen erityistä kokoelmapolitiikkaa (Kotanen, 1997, s. 65). Kirjastojen videopolitiikka -työryhmän vuoden 1996 kirjastokyselyn mukaan suuri osa kirjastoista hankki videoaineistoa samojen aineistohankintaperiaatteiden mukaan kuin muutakin kirjastoaineistoa. Vaikka kirjastoilla ei ollut videoaineistoille virallista kokoelmapolitiikkaa, ne loivat 1990-luvulla kukin omanlaisen videokokoelman tekemällä oman asiakaskuntansa luonteeseen sopivia hankintalinjauksia (mts. 113). Kirjastojen videopolitiikka -työryhmän kyselyn tuloksista käy kuitenkin ilmi, minkä videoaineiston hankkimista tuolloin yleisesti ottaen suosittiin ja mitä vältettiin. Suosittavista aineistoista esille nousivat lastenaineistot, lapsille tarkoitetut elokuvat, elokuvaklassikot sekä tietovideot (mts. 83–84). Hankinnassa vältettävistä aineistoista esille nousivat puolestaan väkivaltaiset elokuvat, pornografiset videot sekä tyypillinen videovuokraamojen tai kioskien aineisto (mts. 65–66). Kirjastojen videokokoelman kehittämisessä 1990-luvulla korostui kaupallisesta tarjonnasta ja elokuvateatterin tarjonnasta erottuminen (mts. 180).

Nykyisin elokuva- ja videokokoelmia on kirjastoissa ylläpidetty ja kehitetty jo useiden vuosikymmenten ajan. Eri kirjastoilla ja kirjastokimpoilla on kehittynyt omat kokoelmapolitiikkansa helpottamaan kokoelmatyötä ja periaatteensa ohjaamaan kirjastoaineiston valintaa. Esimerkiksi Oulun kaupunginkirjaston kokoelmapolitiikassa (Oulun kaupunginkirjasto, 2023) kerrotaan, mitä valintaperiaatteita Oulun kaupunginkirjastolla on elokuvien suhteen. Kokoelmaan lisättävään elokuvaan tulee olla mahdollista hankkia lainausoikeudet. Asiakkaiden toiveet ja elokuvan laatu otetaan huomioon. Kokoelmaan pyritään hankkimaan kotimaisia elokuvia DVD- ja Blu-ray-levyinä, ulkomaisia elokuvia monipuolisesti sekä sellaisia klassikoita, joita ei löydy kaupallisista suoratoistopalveluista.

Lukki-kirjastoihin kuuluvan Karkkilan kirjaston kokoelmapolitiikassa puolestaan kerrotaan, että Karkkilan kirjaston elokuvatalenteiden hankinnassa painotetaan kotimaisia elokuvia, klassikoita, laajalti palkittuja uusia elokuvia sekä lasten- ja nuortenelokuvia (Karkkila, 2021). Hankittavilla elokuvilla täytyy olla lainausoikeudet. Tietoteoksia hankitaan DVD- tai Blu-ray-muodossa silloin, kun liikkuva kuva tarjoaa enemmän tietoa kuin painettu materiaali, esimerkiksi tanssikurssien kohdalla.

IFLA (International federation of library associations and institutions) on kirjastojen kansainvälinen kattojärjestö. IFLA julkaisi vuonna 2017 päivitetyn luonnoksen dokumentista, jossa on ohjeita ja suuntaviivoja kirjastojen audiovisuaalisten kokoelmien ja multimediakokoelmien hallintaan (IFLA, 2017). Uudistuneissa ohjeissa on otettu huomioon myös digitaalisessa muodossa olevat AV-aineistot. Ohjeissa suositellaan, että kirjastot sisällyttäisivät AV-aineistot kokoelmapolitiikkaansa ja toisivat siellä esille AV-aineiston valintakriteerit perustuen kirjaston tämänhetkiseen kokoelmaan (mts. 4).

2.4 Elokuva- ja videoaineiston erityispiirteet

Elokuva- ja videoaineistot poikkeavat muusta kirjastoaineistoista erityisesti niiden tekijänoikeuksien kohdalla. Muissa kuin elokuva- ja videoaineistoissa kirjaston lainausoikeuksien saaminen on mahdollista tekijänoikeuslain 19 §:ssä olevan tekijänoikeuden raukeamispöytäkirjan mukaan (mts. 70). Kyseisessä lakipykälässä sanotaan:

Kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella ensimmäisen kerran myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueella, kappaleen saa levittää edelleen (Tekijänoikeuslaki, 404/1961, 2 luku 19 § 1 mom.).

Tämä tarkoittaa sitä, että kirjastot voivat lainata teosta eteenpäin, kunhan teoksen kappale on ostettu tai muuten annettu kirjastolle laillisesti ja tekijän suostumuksella. Vapaa levittämisoikeus koskee vain teoksen kappaleita, ei itse teosta, ja tämä on erityisen tärkeää verkkoesteiden kohdalla (Poroila, 2007, s. 70). Vapaaseen levittämisoikeuteen on kuitenkin kaksi poikkeusta: elokuvateoksia tai tietokoneohjelmia ei saa ilman lupaa saattaa yleisön saataviin lainaamalla. Elokuvan lainaaminen kirjastosta vaatii siis aina elokuvan oikeudenhaltijan antaman luvan (mts. 96). Tekijänoikeuslaissa mainittu ”elokuvateos” on käsitteenä vaikea määritellä. Tämän vuoksi oikeudenhaltijat ja tekijänoikeusneuvosto tulkitsevat

käsitettä varmuuden vuosi niin väljästi, että se kattaisi kaikki liikkuvan kuvan ilmentymät (mts. 70).

Kirjastot hankkivat elokuva- ja videoaineistonsa (DVD- ja blu-ray-levyt) erilaisilta videoiden välittäjiltä, joilla on oikeus myydä tuotetta kirjastoon sovitulla käyttöehdoilla (Poroila, 2007, s.96). Välittäjä hoitaa elokuvan lainausoikeuksien hankinnan, yleensä asioimalla tuotantoyhtiöiden kanssa. Vastuu elokuvan oikeuksien laillisuudesta on siis välittäjällä, ei kirjastolla. Kirjaston kannalta elokuvateokset ovat muihin aineistoihin verrattuna hintavia, sillä lupiin liittyvät tekijänoikeusmaksut voivat pahimmillaan olla satoja prosentteja tallenteen myyntihinnasta (mts. 71). Joskus ne voivat myös olla asiakkaalle kalliita, sillä asiakkaan käsittelyssä vahingoittuneen elokuvateoksen korvaaminen sisältää teoksen hinnan lisäksi teoksen tekijänoikeusmaksun.

Elokvatallenteen hintaan lisättävä korvaus lainausoikeudesta ei perustu suoraan tekijänoikeuslakiin tai muihin säädöksiin (Poroila, 2007, s. 99–100). Laki vain mahdollistaa oikeudenhaltijalle neuvottelut kirjastolainauksen ehdoista, sillä ilman lupaa elokuvia ei voida lainata. Oikeudenhaltijalla on päätösvalta lainausoikeuksien hinnasta, minkä vuoksi elokuvatallenteiden kirjastohinnat vaihtelevat erittäin paljon. Kotimaiset elokuvat maksavat kirjastoille usein enemmän kuin ulkomaiset, joita on saatavilla huomattavasti edullisemmin. Tämä johtuu osittain siitä, että kansainväliset elokuvayhtiöt toivovat elokuvan leviävän laajemmalle normaalihinnoilla, kun taas kotimaisen elokuvan markkinat ovat pienet ja niillä vallitsee kysynnän ja tarjonnan epäsuhta.

Tekijänoikeuksien suhteen tilanne on kuitenkin täysin erilainen, kun siirrytään fyysisten teoskappaleiden, kuten DVD- ja Blu-ray-levyjen lainaamisesta verkon kautta tapahtuvaan välittämiseen, kuten kirjaston elokuvien suoratoistopalveluihin (Poroila, 2007, s. 188). Suoratoistopalveluidenkin yhteydessä käytetään usein lainaamisen perinteistä käsitteistöä, mutta EU:n direktiivin ja Suomen tekijänoikeuslain mukaan verkkoteosten välittäminen ei voi olla laissa tarkoitettua "lainaamista". Kirjaston välittämien verkkoteosten kohdalla oikeudellinen perusta on sopimuksellinen, ei tekijänoikeuslain säännöksistä suoraan johutuva. "Verkkolainaamista" tarjoavien palveluiden, kuten suoratoistopalveluiden, erilainen luonne kirjaston muiden aineistojen joukossa luo niille muutamia erityispiirteitä (mts. 190). Ensinnäkin tarjonta on palvelun välittäjän, ei kirjaston valitsemaa. Palvelun välittäjän täytyy

pitää toimintaa taloudellisesti kannattavana, jotta palvelu voi ylipäättään olla tarjolla. Lisäksi yhteinen piirre kirjaston verkkopalvelujen tarjonnalle on kaupallisesti menestyvän aineiston vähäisyys ja sellaisen aineistojen suosiminen, joille ei ole aitoja kaupallisia markkinoita tai joka on lähtökohtaisesti maksutonta ja/tai vapaata.

Tekijänoikeuksia tarkastellessa kannattaa ottaa huomioon myös, että tekijänoikeuksilla on voimassaoloaika. Tekijänoikeuslaissa todetaan:

Elokuvateoksen tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut viimeksi kuolleen pääohjaajan, käsikirjoittajan, vuoropuhelun kirjoittajan tai nimenomaisesti kyseistä elokuvateosta varten luodun musiikin säveltäjän kuolinvuodesta (Tekijänoikeuslaki, 404/1961, 4 luku 43 §).

Sellaisten teosten, joiden tekijänoikeudellinen suoja-aika on päättynyt, yhteydessä voidaan käyttää termiä Public Domain (Kopiosto, i.a.). Tällaisten elokuvateosten käyttö on tekijänoikeuden alaisiin teoksiin verrattuna huomattavasti vapaampaa.

3 ELOKUVIEN KATSELUKULTTUURIN MUUTTUMINEN

Viimeisen neljän vuosikymmenen aikana elokuvien katselutavat ja -formaatit ovat muuttuneet paljon ja pääsy elokuvasisältöihin on monipuolistunut ja helpottunut monin tavoin. Kuluttajat ovat suurilta osin siirtyneet fyysisten VHS-kasettien sekä DVD- ja Blu-ray-levyjen ostamisesta suoratoistopalveluiden tilaamiseen tai digitaalisessa muodossa olevan elokuvan ostamiseen erilaisissa videopalveluissa. Globaalit suoratoistopalvelut, kuten Netflix ja HBO, tuovat perinteiselle televisiolle kovan vastuksen (Leino, 2021, s. 69–70). Perinteinen, lineaarinen televisio tarjoaa katsojalle elokuvia ja tv-sarjoja ohjelmistonsa aikataulujen mukaan. Suoratoistopalvelun tilaajan on mahdollista katsella sisältöjä itselleen sopivaan tahiin juuri silloin, kun itse haluaa.

Leino (2021, s. 77) toteaa, että suoratoistosta on tullut merkittävä osa nykypäivän televisiokokemusta. Nuoremmille ihmisille televisio ei enää välttämättä tarkoita laitetta tai ohjelmakarttaa, vaan television katselusta puhuessaan he tarkoittavat suoratoistopalvelujen sisältöjen katsomista. Perinteinen, lineaarinen televisio kuitenkin säilyttää paikkansa erityisesti suurten tapahtumien, kuten urheilukilpailujen ja Euroviisujen, sekä isojen viihdeohjelmien tarjoajana, ja silloin ajankohtaisuus ja yhteinen katseluhetki korostuvat.

Finnpanel tekee vuosittain tutkimuksen, jossa mitataan suomalaisten talouksien TV:n ja netti-TV:n katselua (Finnpanel, i.a.). Tutkimus on tehty yhteistyössä useiden TV-yhtiöiden kanssa. Television katselu Suomessa 2023 -koosteesta voidaan nähdä, että vuonna 2023 tutkimuksen otos koostui 1000 taloudesta, joissa on yhteensä 2000 henkilöä ja 5660 laitetta (Finnpanel, 2024). Tutkimuksessa selvisi muun muassa, että Yle Areena, Youtube ja MTV Katsomo olivat suosituimmat suoratoistopalvelut tutkittavien talouksien keskuudessa. Maksuttomille suoratoistopalveluille siis käyttäjiä löytyy. Kansainvälisillä suoratoistopalveluilla, kuten Netflixillä, Youtubella, HBO Maxilla, Disney+:lla sekä Tiktokilla oli kotimaisiin suoratoistopalveluihin verrattuna keskimäärin nuorempi yleisö. Näiden palveluiden käyttäjistä 70 % tai enemmän oli alle 45-vuotiaita. Perinteinen televisio näytti olevan suosituinta yli 45-vuotiaiden keskuudessa, kun taas 3–24-vuotiaat suosivat Youtubea, Netflixiä ja Tiktokia. Vaikuttaa siis siltä, että nuoremmat sukupolvet pikkuhiljaa siirtyvät perinteisen

lineaarisen television katselusta erilaisten suoratoistopalveluiden pariin. Kaiken ikäisillä televisio on kuitenkin suosituin laitevalinta TV- ja videosisältöjen katsomiseen. Voidaankin sanoa, että suoratoistopalvelujen suosittuudelle on todennäköisesti hyötyä siitä, että palvelua voi katsella myös television ruudulta.

4 KIRJASTOJEN SUORATOISTOPALVELUT

4.1 Suoratoistopalvelun määritelmä

Elokuvia ja tv-sarjoja tarjoaville verkkopalveluille löytyy monta nimitystä: suoratoistopalvelu, elokuvapalvelu, striimauspalvelu, e-vidеotallennepalvelu sekä VOD- eli video on demand -palvelu. Termit ovat kehittyneet ja monipuolistuneet ajan myötä, ja niitä käytetään nykyään eri yhteyksissä korostamaan palvelujen eri piirteitä, sillä elokuvien ja tv-sarjojen suoratoistopalvelut kehittyvät jatkuvasti.

Tässä opinnäytetyössä käytetään pääasiassa suoratoistopalvelu-termiä, sillä se on useimmiten käytetty ja helpon tunnistettava termi. Kielitoimiston sanakirjan (Kotimaisten kielten keskus, i.a.) mukaan suoratoistopalvelu on internetin kautta toimiva verkkopalvelu, joka välittää ääntä, kuvaa tai näiden yhdistelmiä suoratoistona. Esimerkkeinä voidaan mainita elokuvia ja tv-sarjoja tarjoavat palvelut sekä musiikin suoratoistopalvelut. Tässä opinnäytetyössä keskitytään tarkastelemaan Suomen yleisissä kirjastoissa käytössä olevia elokuvien ja tv-sarjojen suoratoistopalveluja. Opinnäytetyössä ei siis tarkastella muita kirjastojen käytössä olevia suoratoistopalveluja, kuten e- ja äänikirjapalveluja tai musiikkipalveluja.

4.2 Suoratoistopalveluiden kehitys ja nykyhetki

Todennäköisesti ensimmäinen Suomessa kirjastokäytössä ollut elokuvien suoratoistopalvelu oli Helmet-kirjastoissa 2013 syksyllä käyttöön otettu Indieflix (Muropaketti, 2013). Palvelusta löytyi yli 2500 pienempien itsenäisten elokuvatuottajien tekemää elokuvaa, joista osa oli Cannesin ja Sundance-elokuvafestivaaleilla palkittuja. Vuonna 2016 palvelun nimi muuttui InstantFlixiksi (Kirjastot.fi, 2018). Helmet-kirjastot lopettivat palvelun tilaamisen vuoden 2017 toukokuussa palvelun vähäisen käytön vuoksi. Helsingin kaupunginkirjaston vuosikertomuksessa vuodelta 2016 kerrotaan, että vuonna 2016 palvelun käyttö väheni huomattavasti (Helsingin kaupunginkirjasto, i.a., s. 15). Tuolloin elokuvia palvelun kautta katsottiin yhteensä 5982 kertaa, mikä on noin puolet vuoden 2015 katselumäärästä. Penttinen (2019, s. 23–24) pohtii, että palvelun käyttäjien ja suosion väheneminen saattoi johtua esimerkiksi siitä, että palvelun valikoima painottui vähemmän tunnettuihin indie-elokuviin ja elokuville ei ollut saatavilla suomenkielisiä tekstityksiä. Palvelu on edelleen

olemassa Indieflix-nimisenä, ja sillä on omat verkkosivut sekä mobiilisovellus (Indieflix, 2025). Indieflix-palvelua voi nykyään käyttää maksullisella kuukausitilauksella ja lisäksi se on käytössä useissa yhdysvaltalaisissa kirjastoissa.

Indieflixin / Instantflixin jälkeen tarjolle on tullut muutama muu suoratoistopalvelu, jotka on otettu käyttöön kirjastoissa ympäri Suomea. Tällä hetkellä Suomen yleisillä kirjastoilla on käytössään kolme eri elokuvien suoratoistopalvelua: Viddla, Kirjastokino ja Cineast. Näistä kerrotaan tarkemmin seuraavissa alaluvuissa. Kirjastojen e-palveluista löytyy elokuvien suoratoistopalvelujen lisäksi myös erityyppisiä suoratoistopalveluja, kuten Naxos Music Library, Rockway ja Medici.tv. Naxos Music Library on klassisen musiikin suoratoistopalvelu. Rockway-palvelusta löytyy soiton- ja laulunopetusta koskevaa videoaineistoa. Medici.tv-palvelusta löytyy esimerkiksi oopperan, baletin ja konserttien taltiointeja sekä taidemusiikkiin liittyvää videoaineistoa. Musiikkiin liittyviä suoratoistopalveluja ei kuitenkaan käsitellä tässä opinnäytetyössä.

4.2.1 Viddla

Viddla on Suomen kirjastopalvelu Oy:n tarjoama, Suomen kirjastoille suunniteltu suoratoistopalvelu (Viddla, 2024b). Palvelun kehittämisessä on ollut mukana Norgesfilm AS, joka on tehnyt palvelun teknisen toteutuksen. Norgesfilm AS on tuottanut Suomessa ja Ruotsissa käytössä olevan Viddlan lisäksi myös muiden Pohjoismaiden kirjastoihin elokuvien suoratoistopalveluja, kuten Filmoteket-palvelun Norjaan ja Filmstriben-palvelun Tanskaan ja Grönlantiin (Norgesfilm, i.a.).

Viddla on yksi ensimmäisistä Suomen kirjastoissa laajalti käytössä olevista suoratoistopalveluista. Ensimmäisenä se otettiin käyttöön vuonna 2017 Rautalammin kirjastossa (Korhonen, 2019). Vuonna 2024 palvelu on käytössä 26 kirjastolla Suomessa (Viddla, 2024a). Palvelua tilaavat Helle-kirjastot ja Fredrika-kirjastot sekä Vaasan, Siilinjärven ja Kangasniemen kunnankirjastot. Korhosen (2019) mukaan vuonna 2019 palvelu oli käytössä 86 kirjastolla Suomessa. Viddla-palvelua tilaavien kirjastojen määrä on siis vähentynyt. Tämä johtunee Cineast-palvelun laajasta käyttöönotosta Suomen yleisissä kirjastoissa vuonna 2023, kun Cineast voitti FinELibin ja Yleisten kirjastojen konsortion järjestämän elokuva-palvelujen kilpailutuksen.

Vuonna 2024 Viddlan kokoelma sisältää 891 elokuvaa. Toisin kuin Cineastissa ja Kirjastokinossa, Viddlassa ei ole tv-sarjoja. Viddlan kokoelmasta löytyy elokuvia lapsille, nuorille ja aikuisille. Elokuvagenrejä on useita, ja elokuvia löytyy monelta eri vuosikymmeneltä aina 1920-luvulta vuoteen 2024. Kokoelmassa on fiktiivisten elokuvien lisäksi myös dokumenttelokuvia.

Kirjastopalvelun informaattikot valitsevat Viddlaan lisättävät elokuvat (Viddla, 2024b).

Vuonna 2024 palveluun lisätään kaksi elokuvaa kuukaudessa (Viddla, henkilökohtainen tiedonanto, 23.9.2024). Elokuvat valitaan sen perusteella, että niiden katsotaan olevan kirjastotarjonnan mukaisia. Viddlan kokoelma on kaikille palvelua tilaaville kirjastoille samanlainen. Viddlan verkkosivuilla kuvaillaan, että heidän tavoitteenaan on luoda monipuolinen, laadukas ja eri katsojaryhmille sisältöä tarjoava elokuvakokoelma (Viddla, 2024b). Palvelun tarkoituksena olisi täydentää kaupallisten tilausohjelmalveluiden tarjontaa suomalaisia ja eurooppalaisia laatu elokuvia tarjoavalla kokoelmalla.

Palvelua tilaavat kirjastot maksavat yksittäisistä elokuvien lainoista. Esimerkiksi vuonna 2019 yksi elokuvalaina Viddlan kautta maksoi kirjastolle kolme euroa (Korhonen, 2019). Kirjaston asiakkaat voivat kirjautua palveluun kirjastokortin numerolla ja PIN-koodilla (Viddla, 2024c). Kirjastot määrittävät budjettinsa mukaan, kuinka monta elokuvaa asiakkaat voivat kuukauden aikana lainata ja katsoa, esimerkiksi kolme lainaa kuukaudessa yksittäistä asiakasta kohden. Yksi laina kestää 48 tuntia, jonka aikana elokuvaa voi katsoa niin monta kertaa kuin haluaa. Palvelulla ei ole mobiilisovellusta, mutta Viddlaa voi katsoa verkkoselaimella useilla eri laitteilla: älypuhelimella, tabletilla, tietokoneella sekä älytelevisiolla (Viddla, 2024c). Lisäksi Viddla tukee Chromecast- ja Airplay-ominaisuuksia, joilla sisällön voi suoratoistaa puhelimelta tai tabletilta suoraan televisioon. Palvelun elokuvat on tekstitetty suomeksi, ja suurin osa myös ruotsiksi, lukuun ottamatta niitä elokuvia, joihin tekstitystä ei ole saatavilla (Viddla, 2024b).

4.2.2 Kirjastokino

Vuoden 2019 lokakuussa useissa Suomen kirjastoissa otettiin käyttöön Kirjastokino-suoratoistopalvelu (Korhonen, 2019). Palvelu oli tuolloin saatavilla yli 50 kirjastossa. Palvelun alkuvaiheessa siellä oli nähtävillä yli 500 elokuvaa, ja palvelulla haluttiin muun muassa

laajentaa kotimaisten elokuvien saatavuutta kirjaston asiakkaille. Vuonna 2024 suoratoistopalvelua tilaavia kirjastoja on huomattavasti vähemmän, mutta palvelu on vielä saatavilla Uudenmaan Helle-kirjastojen asiakkaille (Kirjastokino, i.a.).

Kirjastokinon kokoelmasta löytyy elokuvien lisäksi myös joitain tv-sarjoja, terveys-, hyvinvointi- ja harrastevideoita, dokumentteja sekä konserttitaltiointeja. Palvelusta löytyy sekä kokoillanelokuvia että lyhytelokuvia. Palvelussa on sekä lapsille että aikuisille suunnattua sisältöä. Myös ”teinileffoille” on oma kategoriansa, joka sisältää neljä elokuvaa. Tällä hetkellä palvelusta löytyy yhteensä noin 850 elokuvaa ja videota sekä 13 tv-sarjaa.

Kirjastokinoon kirjaututaan syöttämällä kirjastokortin numero ja henkilökohtainen PIN-koodi (Kirjastokino, i.a.). Kirjastokinossa käyttäjät voivat kirjautumisen jälkeen katsella niin monta elokuvaa kuin haluavat ilman rajoituksia. Tämä eroaa Cineastista ja Viddlasta, joissa kirjastot määrittävät kuukausittaisen lainamäärän budjettinsa mukaan. Tällöin käyttäjien katselukokemus on rajattu tiettyyn määrään elokuvia kuukauden aikana.

Kirjastokino-palvelu toimii tietokoneella sekä mobiili- ja tabletilaitteella (Kirjastokino, i.a.). Verkkosivujen lisäksi Kirjastokinolla on oma mobiilisovellus. Palvelu tukee myös Chromecast-ominaisuutta, jolla sisällön voi suoratoistaa puhelimelta tai tabletilta suoraan televisioon. Kirjastokinon verkkosivu on käytettävissä suomen- tai ruotsinkielisenä, ja useisiin elokuvaan on saatavilla sekä suomen- että ruotsinkieliset tekstitykset. Lasten elokuvat ovat palvelussa suomenkielisellä ääniraidalla, mutta suurimpaan osaan lasten elokuvista on saatavilla myös ruotsinkieliset tekstitykset.

4.2.3 Cineast

Cineast-palvelu sai alkunsa Ruotsissa vuoden 2017 huhtikuussa (Cineasterna, i.a.). Palvelun nimi Ruotsissa ja Norjassa on Cineasterna. Ruotsissa se on käytössä noin 900 eri kirjastossa. Palvelun omistaa sekä sitä kehittää ja operoi tukholmalainen kirjastoihin liittyvien mediapalvelujen tarjoaja FörlagEtt AB (Cineast, i.a.-b). Cineast voitti FinELibin ja Yleisten kirjastojen konsortion järjestämän elokuvapalvelujen kilpailutuksen vuonna 2023 (Kansalliskirjasto, 2023, s. 17). FinELib on suomalaisen korkeakoulutuksen, tutkimuslaitosten ja

yleisten kirjastojen konsortio, joka tukee sähköisten aineistojen saatavuutta ja avointa julkaisu toimintaa (Kansalliskirjasto, 2024b). Sen toimintaa johtaa Kansalliskirjasto.

Cineastin hyväksymistestaus toteutettiin jo samana vuonna 2023 (Kansalliskirjasto, 2023, s. 17). Cineast-palvelu otettiin ensimmäisen kerran käyttöön Suomen yleisissä kirjastoissa vuoden 2023 loppupuolella. FinELib-konsortion verkkosivuston mukaan Cineast-palvelua tilaa tällä hetkellä 239 kunnan kirjastot (Kansalliskirjasto, 2024a). Palvelu on siis käytössä valtaosalla Suomen yleisistä kirjastoista.

Vuonna 2024 Cineastin kokoelma sisältää lähes 2000 elokuvaa (Kansalliskirjasto, 2024b). Uusia nimikkeitä lisätään joka viikko. Palvelusta löytyy elokuvien lisäksi myös kaksi tv-sarjaa (Cineast, i.a.-a). Elokuvia palvelusta löytyy aikuisille, lapsille ja nuorille. Elokuvagenrejä on useita, ja kustakin genrestä valikoima on kattava. Ainoastaan lyhytelokuvien ja nuortenelokuvien kategoriat jäävät suppeiksi sisältäen kummatkin yhden elokuvan. Palvelussa on fiktiivisten elokuvien lisäksi myös dokumenttielokuvia. Palvelusta löytyy vanhempia ja uudempia elokuvia aina vuodesta 1918 vuoteen 2024 asti. Elokuvavalikoimassa on teoksia eri puolilta maailmaa. Joidenkin elokuvien yhteydessä on katsottavissa myös elokuvan traileri eli lyhyt esittelyfilmi.

Cineastin kokoelmaa kehittää pohjoismainen asiantuntijaryhmä, joka seuraa markkinoita hyvin tarkasti (Cineast, henkilökohtainen tiedonanto, 23.9.2024). Cineastiin lisättävien elokuvien valintaan vaikuttavat useat tekijät, kuten elokuvan genre, arvostelut, käsiteltävät teemat, kirjastojen ja käyttäjien toiveet, valmistusmaa, festivaalimenestys sekä elokuvan historiallinen merkitys. Studioelokuvia ei ole digitaalisesti tarjolla kirjastoille lisenssisyistä, mutta poikkeuksia tähänkin löytyy.

Cineastin kokoelma on kaikille palvelua tilaaville kirjastoille samanlainen (Cineast, henkilökohtainen tiedonanto, 23.9.2024). Kirjastot voivat tilata palvelun käyttöönsä 24 kuukauden pituisella sopimuskaudella. Palvelua tilaavat kirjastot maksavat yksittäisistä elokuvien lainalinsensseistä. Yhden elokuvalainan hinta on 1,50 euroa. Kirjastot määrittävät budjetinsä mukaan, kuinka monta elokuvaa asiakkaat voivat kuukauden aikana lainata ja katsoa. Kirjastot voivat seurata lainoja tilastotyökalun kautta ja halutessaan lisätä tai vähentää kuukausittaista lainamäärää. Jos asiakkaat ovat ennen kuukauden loppua kuluttaneet

kaikki kirjastonsa lainalisenssit, he eivät voi lainata uusia elokuvia ennen kuun vaihdetta (Uusikaupunki, 2024). Tv-sarjojen kohdalla jokainen sarjan jakso lasketaan erilliseksi lainaksi (Cineast, 2024). Kirjastoilla on myös pääsy hallintatyökaluihin, ja heille tarjotaan tarvittaessa tukea palvelun käyttöön (Cineast, henkilökohtainen tiedonanto, 23.9.2024).

Cineastiin kirjaudutaan aluksi kirjastokortin numerolla ja PIN-koodilla (Cineast, i.a.-b). Käyttäjätilin luominen ei tämän jälkeen ole pakollista, mutta sen avulla saa käyttöönsä joi-
tain lisätoimintoja, kuten suosikkien lisäämisen ja lasten tilan aktivoimisen. Käyttäjätilin luomista varten asiakkaan tulee syöttää sähköpostiosoitteensa ja keksiä salasana. Yhteen käyttäjätiliin voi liittää monta kirjastokorttia. Cineastin sisältöjen laina-aika on 48 tuntia. Tänä aikana elokuvan voi katsoa niin monta kertaa kuin haluaa. Tämän jälkeen laina palautuu automaattisesti.

Palvelua voi katsella joko internetselaimessa tai mobiilisovelluksen kautta puhelimella, tablettitietokoneella tai tietokoneella (Cineast, i.a.-b). Cineast tukee myös Chromecast- ja Airplay-ominaisuuksia, joilla elokuvan voi suoratoistaa puhelimelta tai tablettilta suoraan television ruudulle. Cineastin verkkosivut ovat käytettävissä suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Useimpiin elokuviin on saatavilla suomen- ja ruotsinkieliset tekstitykset ja joihinkin myös norjan-, englannin- tai tanskankieliset tekstitykset (Cineast, i.a.-a).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön aiheena on yleisten kirjastojen elokuvapalvelut, niiden historia, nykyhetki sekä tulevaisuus. Teoriaosassa käsiteltiin erityisesti elokuvapalvelujen historiaa ja nykyhetkeä. Tutkimusosassa keskitytään kirjastojen elokuvien suoratoistopalvelujen nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Tarkoitus on laajentaa teoriaosan tietopohjaa kuulemalla kirjastojen elokuvien parissa työskentelevien näkemyksiä suoratoistopalveluihin liittyen. Aiheesta on opinnäytetyön kirjoitusajankohtana saatavilla niukasti tutkimustietoa, joten tämän työn tarkoituksena on osaltaan täydentää aiheeseen liittyvää tietopohjaa.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tarkastella kirjastojen elokuvien suoratoistopalvelujen historiaa ja nykyhetkeä sekä arvioida mahdollisia tulevaisuuden suuntauksia ja kehityskulkuja. Näiden tavoitteiden pohjalta muodostuivat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Minkälaisia muutoksia yleisten kirjastojen elokuvakokoelmat ovat kokeneet vuosien varrella?
2. Minkälaisia kokemuksia kirjaston elokuvien parissa työtä tekevilla on kirjastokäyttöön tarkoitetuista elokuvien suoratoistopalveluista?
3. Miltä elokuvien suoratoistopalveluiden tulevaisuus näyttää yleisten kirjastojen e-palvelujen joukossa?

Näihin kysymyksiin vastaamalla voitaisiin tarjota hyödyllistä tietoa esimerkiksi niille kirjastopalveluiden kehittäjille ja kulttuurialan ammattilaisille, jotka ovat mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa tulevaisuuden kirjasto- ja elokuvapalveluja. Opinnäytetyöstä voivat hyötyä myös suoratoistopalveluiden tarjoajat ja yhteistyökumppanit, sillä opinnäytetyö tuo esiin keskeisiä tekijöitä ja kehittämisalueita, jotka liittyvät kirjastojen käytössä oleviin suoratoistopalveluihin.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tämän opinnäytetyön tutkimusote on kvalitatiivinen eli laadullinen. Teoriaosassa esitettyä aineistoa täydennetään kirjaston elokuvien parissa työskentelevien henkilöiden haastatteluilla. Tutkimusmenetelmänä toimii teemahaastattelu. Teemahaastattelu valikoitui tutkimusmenetelmäksi, koska halusin selvittää haastateltavien näkemyksiä tutkimuksen aiheisiin strukturoitua haastattelua vapaamuotoisemmin ja syvällisemmin. Teemahaastattelun aikana voidaan esimerkiksi kysyä lisäkysymyksiä, perehtyä erityisesti sellaiseen asiaan, josta haastateltavalla on paljon tietoa sekä palata aiempiin kysymyksiin, jos haastateltava haluaa täydentää vastauksiaan.

Teemahaastattelu on osittain ohjattu mutta samalla joustava haastattelutyyppejä, joka sijoittuu strukturoidun ja täysin vapaamuotoisen haastattelun välimaastoon (Valli, 2018, s. 29). Teemahaastattelua varten määritellään haastattelun teema-alueet eli aihepiirit (mts. 29). Teema-alueet määritellään sen perusteella, mitä teemoja tutkimuskirjallisuudesta on nousut esille, mistä näkökulmasta aihetta halutaan lähestyä ja mitä halutaan kysyä (Hyvärinen ym., 2021). Strukturoidusta haastattelusta poiketen teemahaastattelussa kysymykset eivät ole täydellisen tarkasti määriteltäviä ja niitä ei välttämättä esitetä kaikille haastateltaville samassa järjestyksessä (Valli, 2018, s. 30). Teemahaastattelussa ennalta päätetyt teema-alueet on tarkoitus käydä läpi jokaisen haastateltavan kanssa, mutta teema-alueiden järjestys ja laajuus voivat vaihdella haastattelusta toiseen. Teemojen painotukset saattavat poiketa esimerkiksi haastateltavan henkilön työnkuvan mukaan. Teemaluettelon tehtävänä on varmistaa, että kaikista aiheista tulee keskusteltua jokaisen haastateltavan kanssa (mts. 43).

5.3 Haastatteluiden pitäminen

Haastattelun kolme elokuvien parissa työskentelevää henkilöä kolmesta eri yleisestä kirjastosta: Lappeenrannan, Jyväskylän sekä Rovaniemen kirjastoista. Haastateltavien kirjastojen valintaan vaikutti se, että kirjastoilla oli ollut vuosien varrella useampi elokuvien suoratoistopalvelu käytössä (Lappeenrannan ja Rovaniemen kirjastot), sekä haastateltavien elokuvakokoelmiin liittyvä asiantuntemus ja työnkuva. Lisäksi etsin haastateltavaksi kirjaston työntekijöitä eri puolelta Suomea, jotta saisin mahdollisimman monipuolisen kuvan

siitä, miten elokuvien käyttö ja suoratoistopalvelut näyttäytyvät erilaisissa kirjastoissa eri puolilla maata.

Otin yhteyttä valittuihin kirjastoihin sähköpostitse ja kerroin lyhyesti opinnäytetyöni aiheesta sekä annoin tietoa haastattelun luonteesta ja osallistumiseen liittyvistä käytännöistä. Tutkimuslupa-asiat hoidettiin myös ennen haastattelua kuntoon, jos sellainen kirjaston mukaan tarvittiin. Kirjastojen edustajat ohjasivat minut sopivien asiantuntijoiden eli elokuvakokoelmien parissa työskentelevien henkilöiden puheille. Alun perin haastattelujen toteuttaminen ajoittui vuoden 2024 loppupuolelle, mutta opinnäytetyön aikataulumuutosten vuoksi ne siirtyivät keväälle 2025.

Tiedotin haastateltaville sähköpostitse haastattelun anonymiteetistä sekä arvioidusta kestosta. Lisäksi lähetin heille haastattelurungon (liite 1), joka sisälsi tulevassa keskustelussa käsiteltäviä teemoja ja aiheita, jotta heillä olisi mahdollisuus perehtyä niihin etukäteen.

Haastattelut toteutettiin videopuheluin Microsoft Teamsin kautta huhtikuussa 2025. Keskustelut tallennettiin ja litteroitiin haastateltavien suostumuksella myöhempää analyysiä varten. Litterointi tehtiin Teamsin automaattisen litterointitoiminnon avulla. Kävin haastattelutallenteet ja automaattiset litteroinnit myöhemmin läpi, korjasin virheitä ja muokkasin tekstiä luettavuuden parantamiseksi. Teamsin automaattisen litteroinnin avulla haastateluista tekstiä syntyi yhteensä 123 arkkia. Haastattelujen kestot olivat 56:45 minuuttia, 58:01 minuuttia sekä yksi tunti ja 18:33 minuuttia.

Haastateltavia ei nimetä opinnäytetyössä, vaan heitä puhutellaan nimimerkeillä H1, H2 ja H3. Koska kirjastojen taustat ja kontekstit ovat osa tutkimuksen aineistoa, haastateltavien edustamat kirjastot (Rovaniemi, Lappeenranta ja Jyväskylä) on mainittu. Täydellistä anonymiteettiä ei voida näin ollen taata, mutta tunnistettavuus on rajattu. Haastateltaville kerrottiin käytännöstä etukäteen, ja he antoivat suostumuksensa osallistumiseen näillä ehdoilla.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Haastatteluissa käytetty haastattelurunko koostui taustatiedoista sekä kolmesta teemasta, joiden alle kysymykset ryhmiteltiin. Haastattelurunko on tämän opinnäytetyön liitteenä (liite 1). Tässä luvussa käyn läpi vastauksia haastattelurungon teemoittaisen rakenteen mukaisesti. Tarkastelussa keskityn erityisesti siihen, mitä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia vastaajien näkemyksissä ilmenee. Tämä lähestymistapa auttaa jäsentämään aineistoa selkeästi ja vertailemaan haastateltavien kokemuksia toisiinsa. Tästä eteenpäin viitataan haastattaviin nimimerkeillä H1, H2 ja H3.

6.1 Taustatiedot

Haastattelut aloitettiin keräämällä taustatiedot haastateltavien koulutus- ja työhistoriasta sekä kokemuksista ja työtehtävistä kirjaston AV-aineistojen ja elokuvien suoratoistopalvelujen parissa. Lisäksi selvitettiin, mitä suoratoistopalveluja kunkin haastateltavan kirjastolla on aiemmin ollut käytössä ja mikä on nykyinen palvelu.

Haastatteluihin osallistui kolme kirjastoammattilaista eri puolilta Suomea: Lappeenrannasta, Jyväskylästä ja Rovaniemeltä. He työskentelevät yleisissä kirjastoissa erilaisissa asiantuntija- ja vastuutehtävissä. Haastateltavilla on kokemusta muun muassa musiikkikirjastotyöstä, elokuvien valinnasta ja kirjastokimpan e-aineistojen koordinoinnista. Kahdella haastateltavista elokuvakokoelmat ja e-aineistot, mukaan lukien suoratoistopalvelut, kuuluvat heidän työnkuvaansa, tosin hieman eri painotuksin. Kaikilla haastateltavilla on yliopistotutkinto informaatiotutkimuksen alalta. Lisäksi haastateltavieni aikaisempia koulutuksia olivat kirjasto- ja tietopalvelualan tradenomikoulutus sekä filosofian maisteri historian alalta.

Lappeenrannan kirjastolla on ollut käytössä kolme eri elokuvien suoratoistopalvelua. Lappeenrannassa otettiin käyttöön Viddla vuonna 2018–2019, Kirjastokino vuonna 2021 ja vuonna 2024 siirryttiin Cineastiin Kansalliskirjaston ELib-konsortion kilpailutuksen myötä. Myös Rovaniemen kaupunginkirjastolla on ollut käytössä kolme eri elokuvien suoratoistopalvelua. Vuonna 2022 käyttöön otettiin Kirjastokino ja Viddla. Vuonna 2023 käytössä oli edelleen Viddla, mutta Kirjastokino jäi pois. Vuoden 2024 alkupuolella käyttöön tuli Cineast

FinElib-konsortion kilpailutuksen myötä ja Viddlan tilaus lopetettiin. Jyväskylän kirjaston ensimmäinen elokuvien suoratoistopalvelu on Cineast, joka otettiin käyttöön 2024 alkuvuodesta. Ennen palvelun käyttöönottoa asiakkailta oli haastateltavan mukaan tullut kyselyitä, miksi Jyväskylän kirjastolla ei elokuvien suoratoistopalvelua ollut.

6.2 Elokuvakokoelmien kehitys ja muutokset

Haastateltavia pyydettiin kuvailemaan, millainen fyysinen elokuva- ja tv-sarja-tallennekokoelma heidän edustamallaan kirjastolla on. Kaikilla haastatelluilla kirjastoilla AV-kokoelma koostui pääosin DVD- ja Blu-ray-levyistä. Kaksi haastateltavaa mainitsi, että DVD-levy oli AV-kokoelmissa selkeästi eniten esiintyvä formaatti. Kaksi haastateltavaa kertoi, että heidän kirjastojensa AV-kokoelmista on lähivuosina poistettu viimeisetkin VHS-kasetit, kolmannen kohdalla asia ei tullut puheeksi.

Eräs haastateltavista toi esille myös 4K UHD (ultra high definition) -levyt elokuvaformaattina:

4K UHD-levyjä on tilattu silloin, kun niitä on saatu. Nyt on tää tilanne se, että tällä hetkellä niitä ei kirjastolle tarjota ollenkaan. Johtuen siitä, että ne kuulemma myy sen verran hyvin. ... Levittäjä on linjannut näin. ... Elokuvaformaateissa on vuosien aikana ollut kaikenlaista. Jossain vaiheessa 3D-elokuvat, jotka tuli ja meni. Kun 4K UHD -formaatti tuli, paljon puhuttiin, että tää on nyt se seuraava iso askel blu-ray:stä ylöspäin. Jotkut epäili, jääkö tämä formaatti unholaan, mutta ilmeisesti ... se on myynyt kuitenkin, elokuvaharrastajat ostaa siinä formaatissa. (H2)

Kaksi haastateltavaa kertoi, että AV-kokoelman sisällöissä ei ole mitään erityistä painopistettä, vaan elokuva- ja tv-sarjoja pyritään hankkimaan kaikille kohderyhmille ja mahdollisimman monesta eri genrestä. Kaksi haastateltavaa toi myös esille, että hankintakanavat määrittelevät, minkälaisista aineistoista kirjaston AV-kokoelma koostuu.

Yksi haastateltavista tekee elokuvavalintoja kirjaston kaikille kohderyhmille (lapset, nuoret, aikuiset). Hän on havainnut, että erityisesti nuorten aineistojen valinta on haastavaa, koska on hankala päättää, millaista sisältöä ja genrejä kokoelmassa tulisi olla. Haastateltavan mukaan kauhu- ja romantiikkagenren elokuvat kiertävät hyvin lainassa, vaikka ne eivät

olisi saaneet hyviä arvosteluja – toisin kuin monien muiden genrejen elokuvat, joita ei huonon vastaanoton vuoksi välttämättä tilattaisi.

Seuraavassa kysymyksessä selvitettiin, onko haastateltavien kirjastojen AV-kokoelmassa tapahtunut sisällöllisiä muutoksia vuosien varrella. Haastateltavien vastauksista nousi esille, että kokoelman sisältö riippuu paljon aineistontarjoajista. Jos jotain elokuvaa ei kirjaston aineistontarjoajien valikoimasta löydy, ei sitä kirjastoon yleensä saada. Lisäksi haastateltavat mainitsivat, että nykyään elokuvia julkaistaan vähemmän fyysisissä formaateissa. On paljon elokuvia ja tv-sarjoja, joita julkaistaan pelkästään suoratoistopalveluissa.

Aikaisemmin ongelmana oli yhden haastateltavan (H2) mukaan, että elokuvaan ei nykyistä useammin saatu lainausoikeuksia, jolloin kirjastot eivät niitä myöskään voineet hankkia. Nykyään haastateltavan mukaan lähes kaikkiin Suomessa julkaistaviin kotimaisiin ja ulkomaisiin elokuvaan saa lainausoikeudet. Tämän vuoksi kirjastojen elokuvakokoelmien sisältö on nykyään laajempi.

Kaksi haastatelluista mainitsi, että vanhimpia elokuvia ja tv-sarjoja pyritään vaalimaan, koska niitä ei enää välttämättä saa muualta kuin kirjastosta. Eräs haastateltavista toi esiin, että lasten elokuva-aineiston tarjonta on lähivuosina vähentynyt. Hän pohti, johtuuko tämä siitä, että niitä tehdään vähemmän, vai julkaistaanko niitä pelkästään suoratoistopalveluissa.

Seuraavaksi keskusteltiin, minkälainen merkitys elokuvilla ja tv-sarjoilla on osana kirjaston aineistotarjontaa haastateltavan mielestä. Ensimmäisen haastateltavan mielestä elokuvat ja tv-sarjat ovat olennainen osa kirjaston kokoelmia. Lisäksi hän kertoi, että on aika paljon sellaisia lainaajia, jotka eivät muuten käytä kirjastoa tai lue kirjoja, mutta käyvät viikoittain lainaamassa elokuvia. Toisen haastateltavan mielestä fyysisen elokuva- ja tv-sarjakokoelman merkitys vähenee pikkuhiljaa. Teknisen kehityksen myötä ihmisillä ei ole enää tallenteiden katsomiseen soveltuvia laitteita, ja lisäksi elokuvia julkaistaan vähemmän fyysisinä tallenteina. Kolmas haastateltava korosti, että kirjaston elokuva- ja tv-sarjakokoelma on tärkeä muun muassa kirjastolaissa mainittujen tehtävien vuoksi. Kirjaston tehtävänä on edistää yhdenvertaisia mahdollisuuksia kulttuuriin, erilaisiin sisältöihin, elämyksiin ja virkistykseen. Haastateltava kertoi, että ne, joilla ei ole varaa maksullisiin suoratoistopalveluihin,

voivat käyttää kirjaston palveluita. Vaikka kokoelma ei olisi yhtä trendikäs kuin kaupallisissa suoratoistopalveluissa, voidaan kirjaston kokoelmalla tarjota elämyksiä ja myös sellaisia aineistoja, joita suoratoistopalveluista ei löydy.

Seuraavaksi haastateltavia pyydettiin kertomaan AV-aineiston lainauksessa tapahtuneista muutoksista heidän työuransa aikana. Kaksi haastateltavaa toi esille, että nykyään kirjaston asiakkailta on laajempi kokoelma käytettävissään, koska kirjastokimppojen myötä asiakkaat voivat lainata elokuvia ja tv-sarjoja myös lähikuntien kirjastoista. Haastateltavat mainitsivat, että klassikoita ja vanhempia elokuvia lainataan edelleen, niiden suosio ei ole hiipunut. Myös uusilla hittielokuvilla on pysyvä lainaajakuntansa. Yksi haastateltavista kertoi, että hänen edustamassaan kirjastossa Blu-rayn lainaus on nousussa. Toisen haastateltavan mukaan sekä DVD:itä että Blu-ray:tä lainataan edelleen hyvin eikä formaattia voi ainakaan kutsua kuolleeksi. Kolmas haastateltava mainitsi kuitenkin, että suoratoistopalvelujen yleistymisellä on ollut vaikutusta fyysisten tallenteiden lainauksen vähenemiseen.

Tähän teemaan liittyen kysyin haastateltavilta vielä, onko AV-aineistot mainittu kirjaston kokoelmapolitiikassa. Kokoelmapolitiikka kertoo, mitä aineistoa hankitaan, miksi sitä hankitaan ja miten kokoelmaa ylläpidetään ja arvioidaan. Yhdellä haastateltavista kirjastoista ei virallista kokoelmapolitiikkaa ollut. Toisella kirjastolla kokoelmapolitiikka on tällä hetkellä päivityksen alla. Kolmannella kirjastolla on kirjastokimppan yhteinen kokoelmapolitiikka. AV-aineistoista haastateltavien kirjastojen kokoelmapolitiikassa oli mainittu hyvin lyhyesti, esimerkiksi lainausoikeuksien hankkimisesta, ikärajoista ja aineiston poistosta. AV-aineiston sisältöön ei kokoelmapolitiikoissa puututtu.

6.3 Kirjastojen elokuvien suoratoistopalvelut

Haastateltujen toisessa teemassa keskusteltiin kirjastojen elokuvien suoratoistopalveluista. Ensimmäiseksi selvitettiin, millaisia toimenpiteitä kirjastolta vaadittiin suoratoistopalvelun (Cineastin) käyttöön ottamiseksi. Kaikki haastateltavat toivat esille, että Cineast on otettu käyttöön FinElibin kilpailutuksen jälkeen ja käyttöönotto ei ole vaatinut kirjastolta paljon toimenpiteitä. Haastateltava H2 muisteli, että ennen Cineastin käyttöönottoa henkilökunnalle oli webinaareja ja käyttäjäkoulutusta, jotta asiakkaille voitaisiin kertoa palvelusta.

Kaksi haastateltavaa (H1 ja H3) kertoi, että kunnat maksavat suoratoistopalvelusta suhteutettuna kunnan asukaslukuun. Lappeenrannan kirjasto kuuluu Heili-kirjastokimppaan, jolla on käytössä yhteinen verkkokirjasto ja e-palvelut (H1). Tällöin myös suoratoistopalvelun, kuten Cineastin, käyttöönotosta keskusteltiin koko Heili-kimppan tasolla. Rovaniemen kaupunginkirjasto puolestaan kuuluu Lapin kirjasto -kimppaan (H3). Lapin kirjastot kuuluvat suurempaan Pohjoisen eKirjasto -kokonaisuuteen, jossa kaikki e-aineistot hankitaan yhteisesti Pohjoisen eKirjaston alueelle.

Seuraavaksi keskusteltiin siitä, millainen rooli kirjastolla on suoratoistopalvelun sisällönhallinnassa ja markkinoinnissa. Vastauksista kävi ilmi, että palvelun sisällönhallintaan kirjastot eivät juuri osallistu. Elokuvatoiveiden esittäminen on kirjastoille ainoa tapa vaikuttaa siihen, millaista sisältöä palvelussa on.

Jyväskylän ja Rovaniemen haastateltavat (H2 ja H3) kuvailivat, että Cineastilla on omia kampanjoita, kuten erilaisia teemaviikkoja, joita kirjastot voivat tuoda esimerkiksi sosiaalisessa mediassa esille, sekä valmiita markkinointimateriaaleja, kuten julisteita, flyereita ja kuukausittaisia suosittelulistoja, joita voi laittaa esille kirjastotilaan. Haastateltava H2 kertoi, että heidän kirjastossaan esimerkiksi tehdään Instagramissa kuukausittaisia aineistovinkkaus-postauksia Cineastin aineistoista. Haastatteluista selvisi myös, että suoratoistopalvelujen markkinointia ei aina suositeta, koska tämä mahdollisesti johtaisi palvelun niin runsaaseen käyttöön, että kirjaston palveluun suuntaama budjetti ylittyisi.

Kolmantena keskustelunaiheena oli kirjaston käyttämien suoratoistopalvelujen edut ja haasteet. Lappeenrannan ja Rovaniemen kirjastoilla on kokemusta Viddlasta, Kirjastokinosta ja Cineastista. Jyväskylän kirjastossa käytössä on ollut ainoastaan Cineast.

Viddlan eduksi mainittiin hyvä uutuuselokuvien valikoima. Viddlan hankaluutena nähtiin se, että elokuvan yksittäisen katselukerran hinta oli korkeampi kuin muilla vastaavilla palveluilla, ja Viddlan käytön kokonaishinta kirjastolle määräytyy näiden katselukertojen mukaan. Tämä taas johti siihen, että palvelun käyttöä jouduttiin kirjaston toimesta rajoittamaan (H1, H3).

Kirjastokinon etuna nähtiin palvelun kiinteä hinta, mikä on budjetin hallinnan kannalta kirjastoille helppo ratkaisu. Kirjastokinon tarjontaa kuvailtiin enemmän ”kirjastomaiseksi” ja

kerrottiin, että uutuuselokuvien sijaan palvelusta löytyi esimerkiksi klassikkoelokuvia. Valikoimasta mainittiin myös, että sitä ei koettu kovin kiinnostavaksi.

Cineastilla kerrottiin olevan hyvä, laaja valikoima, josta löytyy sekä klassikoita ja vanhempia elokuvia että uutuuselokuvia. Erään haastateltavan mielestä Cineastissa positiivista on se, että kokoelma vaihtuu ja sinne lisätään elokuvia viikoittain. Vaikka myös Cineastin hinnoittelu määräytyy katselukertojen perusteella, on yksittäisen katselukerran hinta haastateltavien mukaan edullinen. Lisäksi palvelun helppokäyttöisyyttä ja visuaalista ilmettä keuhuttiin. Cineastin haasteena kerrottiin valikoiman olevan kuitenkin siinä määrin rajallinen, että isompien elokuvalevittäjien uusimpia hittielokuvia sinne ei ainakaan heti tuoreeltaan saada.

Tämän jälkeen keskusteltiin siitä, miten kirjaston suoratoistopalvelun tarjonta poikkeaa haastateltavien mielestä kyseisen kirjaston fyysisestä AV-kokoelmasta. Yksi haastateltavista (H2) totesi, että Cineastin valikoimassa on joitain sellaisia ”helmiä”, joita ei enää ole saatavilla fyysisenä tallenteena tai joita ei ole ikinä ollut saatavilla kirjastoille fyysisenä tallenteena. Myös toinen haastateltava (H1) toi tämän esille ja totesi, että sellainen materiaali, mitä ei julkaista ollenkaan fyysisinä formaatteina, olisikin hyvä tarjota kirjaston suoratoistopalvelusta. Yksi haastateltavista (H3) kertoi, että Rovaniemen kaupunginkirjastossa lasten fyysinen tallennekokoelma painottuu lasten animaatio- ja tv-sarjoihin, esimerkiksi Ryhmä Hau ja Puuha-Pete. Cineastin lasten aineisto puolestaan painottuu elokuviin.

Tähän teemaan liittyen viimeiseksi puhuttiin siitä, millaista palautetta suoratoistopalveluista on kirjaston asiakkailta tullut. Eräs haastateltava (H3) kertoi, että hän on jo useamman vuoden ajan vastailut kirjaston asiakaspalautteisiin eikä ole kuullut Cineastista ollenkaan negatiivista palautetta. Haastateltavan mukaan asiakkaat ovat kehuneet Cineastin elokuvakokoelmaa yllättävän hyväksi ja koko ajan uudistuvaksi. Haastateltava totesi kuitenkin, että yleisin palaute on yllättyneisyys siitä, että tällainen palvelu on olemassa. Toinen haastateltava (H1) mainitsi, että asiakkailta on tullut kiitosta siitä, että kirjastolta löytyy tällainenkin palvelu. Haastateltavan mielestä se, että palveluista kuullaan asiakkailta niin vähän, kertoo osaltaan palvelun toimivuudesta.

6.4 Tulevaisuuden näkymät

Kolmas teema keskittyi kirjastojen elokuvakokoelmien ja elokuvien suoratoistopalvelujen tulevaisuuden näkymiin. Ensimmäiseksi haastateltavilta kysyttiin, millaisia kehityssuuntia he näkevät kirjaston fyysisten AV-kokoelmien tulevaisuudessa. Vastauksista kävi ilmi, että fyysisten tallennekokoelmien tulevaisuutta ei nähdä kovin valoisana. Eräs haastateltavista kuvaili tilannetta seuraavasti:

En ehkä näe tulevaisuutta kovin ruusuisena. Pelkään, että tarjonta vähenee koko ajan ja lainamäärät vähenevät, koska ihmisillä ei ole katsomiseen soveltuvia laitteita. Kun lainamäärät vähenevät, AV-aineistoihin suunnattavaa määrärahaa tullaan myös vähentämään. Nautin siis tästä tehtävästä [elokuvatallenteiden valitsemisesta] niin kauan kuin vielä voin. Asiakkaat, jotka fyysisiä AV-tallenteita lainaavat, varmasti arvostavat tätä palvelua ja käyttävät loppuun asti, mutta en kovin positiivisena tulevaisuutta fyysisten tallenteiden osalta näe. (H2)

Toinen haastateltava mainitsi määrärahojen vaikutuksen kokoelman kokoon ja laatuun:

Rahat vähenevät koko ajan, joten kokoelman laatuun pitää panostaa enemmän. Kiinnitetään huomiota ”pitkään häntään” [marginaalisiin, vähemmän tunnettuihin elokuvaan] ja klassikoihin. Itse ainakin keskittyisin siihen, koska hyvä klassikkokokoelma palvelee pitkään, ja huomatakseni tietyt asiat kiinnostavat vuodesta toiseen. (H1)

Kolmas haastateltava (H3) totesi, että fyysinen AV-kokoelma pienenee pikkuhiljaa, ja tallenteita lainataan koko ajan vähemmän. Aineiston hankinta vaikeutuu, koska lainausoikeudellisten tallenteiden tarjonta kirjastoille pienenee, ja aineistoja julkaistaan koko ajan vähemmän DVD- ja Blu-ray-formaatteina. Tämän vuoksi nykyisen tallennekokoelman kunnosta pyritään pitämään hyvää huolta.

Seuraavaksi pohdittiin, millainen rooli suoratoistopalveluilla on kirjastojen tarjonnassa tulevaisuudessa. Eräs haastateltava (H1) kertoi olevansa positiivisesti yllättynyt siitä, kuinka hyvin kirjasto on pysynyt mukana digitaalisessa kehityksessä ja viihteen kulutustottumusten muutoksissa. Hän uskoo, että tulevaisuudessakin kirjastolla on oma roolinsa suoratoistopalvelujen tarjoajana. Toinen haastateltava (H2) kertoi olevansa tyytyväinen tämänhetkiseen suoratoistopalveluun ja toivoisi sen säilyvän nykyisen kaltaisena. Cineast on hänen mielestään edullinen, se toimii hyvin sekä sillä on hyvä valikoima. Pelkona hänellä on, että

Cineast tulisi sopimuskauden jälkeen korottamaan hintojaan, ja tällöin kirjastolla ei olisi enää varaa palveluun. Kolmas haastateltava (H3) totesi suoratoistopalvelujen tulevaisuudesta seuraavaa:

Tilanne on ehkä haastava kirjastojen kannalta, koska emme pysty mitenkään kilpailemaan kaupallisten suoratoistopalvelujen kanssa. Uskon kuitenkin, että kirjastojen suoratoistopalvelut tulee kehittymään vielä. ... Varsinkin kirjaston asiakkaiden kannalta toivon, että kirjastojen suoratoistopalvelut kehittyisi, jotta pystyisimme edes vähän tarjoamaan monipuolista ja ajan tasalla olevaa aineistoa asiakkaille, myöskin niille, joilla ei ole varaa maksullisiin suoratoistopalveluihin. (H3)

Kolmanneksi kysyttiin, mitä asioita haastateltavien mielestä kirjastojen suoratoistopalveluissa voisi kehittää tulevaisuudessa. Ensimmäinen haastateltava (H1) ehdotti, että tv-sarjoja suoratoistopalvelussa voisi olla enemmän. Haastateltava kertoi, että tv-sarjojen tarjoamisessa fyysisenä tallenteena on monia ongelmia, kuten levyjen rikkoutuminen tai häviäminen. Tämän vuoksi ne soveltuisivat paremmin suoratoistopalvelun tarjontaan. Toinen haastateltava (H2) ehdotti, että suoratoistopalvelu voisi suositella käyttäjälle elokuvia, joista hän katseluhistoriansa perusteella voisi pitää. Hänen mielestään myös lasten elokuvien määrää voisi lisätä ja kotimaiseen sisältöön voitaisiin panostaa vielä enemmän. Haastateltava mainitsi, että Cineast voisi tulevaisuudessa täydentää kirjaston fyysistä tallennekokoelmaa niin, että Cineastista löytyisi enemmän harvinaisempia, marginaalisia elokuvia, kun taas kirjaston fyysinen tallennekokoelma sisältäisi suosittuja hittielokuvia. Tällä tavoin suoratoistopalvelun hinta pysyisi kirjastoille kohtuullisena. Kolmas haastateltava (H3) totesi, että kirjastoille voitaisiin tarjota enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa palveluiden sisältöön:

Yleisten kirjastojen näkökulmasta paras mahdollinen unelmavaihtoehto olisi, että saisimme itse valita, mitä palvelun valikoimaan tulisi. Silloin voisimme käyttää kirjastojen asiantuntemusta mahdollisimman laajan ja monipuolisen kokoelman hankkimisessa. Ei olisi pelkästään kaupallisesti juuri nyt hypetettyä aineistoa, vaan olisi yleisen kirjaston tyyliin klassikoita, sellaista aineistoa, mitä ei muualta saa ja sitten olisi sopiva määrä uutuuksia. (H3)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Ensimmäinen opinnäytetyöni tutkimuskysymyksistä oli, millaisia muutoksia yleisten kirjastojen elokuvakokoelmat ovat kokeneet vuosien varrella. Tähän sain vastauksia sekä teoriaosassa tehdyn tiedonhaun myötä että tutkimusosassa tekemistäni haastatteluista. Yleisten kirjastojen elokuvakokoelmat ovat muuttuneet erityisesti elokuvien katseluun liittyvän tekniikan ja uusien elokuvaformaattien kehittymisen myötä. Kirjastojen tallennekokoelmat ovat siirtyneet VHS-kaseteista DVD- ja Blu-ray-levyihin. 2010-luvun loppupuolella mukaan tulivat suoratoistopalvelut, jotka nyt kuuluvat lähes jokaisen yleisen kirjaston palvelutarjontaan. Yleisten kirjastojen kokeilussa on ollut vuosien varrella useampi eri suoratoistopalvelu. Suoratoistopalveluihin liittyvistä asioista päätetään usein isomman yhteistyöalueen, kuten kirjastokimpan tai e-kirjaston yhteistyöalueen sisällä. Cineast on nykyisin laajasti käytössä yleisten kirjastojen suoratoistopalveluna. Sen valintaan vaikutti ratkaisevasti Kansalliskirjaston ELib-konsortion vuonna 2023 järjestämä kirjastojen elokuvapalvelujen kilpailutus.

Fyysisten elokuvakokoelmien sisältö on muuttunut jonkin verran vuosien varrella. Haastatteluista nousi esiin, että lainausoikeudellista aineistoa on kirjastojen saatavilla nykyään enemmän kuin Suomen yleisten kirjastojen elokuvakokoelmien alkuaikoihin. Tämän seurauksena kirjastojen tallennekokoelmissa on nykyään laajempi valikoima erilaisia elokuvatallenteita eri maista, genreistä ja vuosikymmeniltä.

Kuitenkin viime vuosina haastateltavat ovat havainneet, että fyysisten elokuva-aineistojen kentällä tapahtuu hiipumista. Elokuvia ei aina enää julkaista fyysisissä formaateissa, jolloin niitä ei kirjastojen tallennekokoelmiin voida hankkia. Sen sijaan elokuvia julkaistaan vain kaupallisissa suoratoistopalveluissa, ja tällaisia aineistoja kirjastot eivät kokoelmiinsa saa. Fyysisen tallennekokoelman kehittämiseen suunnattavat määrärahat pienenevät monissa kirjastoissa. Useampi haastateltava myös toi esiin, että fyysisten elokuvatallenteiden lainaus on vuosien varrella vähentynyt pikkuhiljaa. Toisaalta yhdessä kirjastossa Blu-ray-levyjen lainaus oli vastikään nousussa (H2). Toinen haastateltava (H3) puolestaan sanoi, että ei kutsuisi DVD-levyjä ainakaan kuolleeksi formaatiksi, koska niitä lainataan kirjastosta edelleen aktiivisesti.

Toinen opinnäytetyöni tutkimuskysymyksistä oli, millaisia kokemuksia kirjaston elokuvien parissa työtä tekevillä on kirjastokäyttöön tarkoitetuista elokuvien suoratoistopalveluista. Haastateltavat toivat palveluista esille sekä haasteellisia että positiivisia puolia, mutta pääosin suoratoistopalvelut nähtiin hyvin myönteisesti. Haastatelluilla kirjastoilla käytössä oleva suoratoistopalvelu Cineast vaikutti saaneen myös asiakkailta lähinnä positiivista palautetta. Haastateltavien työnkuvat poikkesivat hieman toisistaan, mikä voi vaikuttaa siihen, että he myös toivat esille erilaisia asioita suoratoistopalveluihin liittyen.

Tällä hetkellä kirjastoilla on hyvin vähän vaikutusvaltaa siihen, mitä aineistoa kirjaston elokuvien suoratoistopalveluun lisätään. Elokvatoiveita palvelulle toki voi esittää, mutta elokuvien valintaan kirjastot eivät muulla tavoin yleensä osallistu. Palvelu on kirjastoille valmis paketti, jonka kirjasto sitten saattaa asiakkaiden käyttöön ja markkinoi asiakkailleen. Suoratoistopalvelua käyttävät ihmiset ovat samalla yleisten kirjastojen asiakkaita tai ainakin heiltä löytyy kirjastokortti. Yksi haastateltavista (H3) toi esille, että oikeastaan olisi hyvä, että kirjastot voisivat valita, minkä tyyppistä aineistoa palveluun lisätään. Tällöin kirjasto voisi hyödyntää aineiston valinnassa asiantuntemustaan ja voitaisiin luoda digitaalinen elokuvakokoelma, joka tukisi kirjaston fyysistä elokuvien tallennekokoelmaa. Yhden haastateltavan (H2) mielestä tulevaisuudessa realistinen yhtälö olisi, että fyysisinä tallenteina kirjasto tarjoaisi lähinnä uutuus- ja hittielokuvia, kun taas kirjaston suoratoistopalvelu keskittyisi klassikoihin sekä vanhempiin ja harvinaisempiin elokuviin. Yksi haastatelluista (H1) toi esille, että suoratoistopalvelu olisi kirjastolle hyvä kanava erityisesti tv-sarjojen tarjoamiseen ja niitä voisi palveluun tulla lisää. Kokonaisuutena haastateltavat kuitenkin olivat tyytyväisiä kirjaston käytössä olevan suoratoistopalvelun sisältöön.

Haastatteluissa kirjastokäyttöön tarkoitetuista suoratoistopalveluista paljastui myös eräs yllättävä puoli. Useampi haastateltava oli huomannut, että kirjaston asiakkaat eivät usein olleet tietoisia, että kirjaston palveluihin kuuluu myös elokuvien suoratoistopalvelu. Suoratoistopalveluilla voisi siis olla enemmänkin mahdollisia käyttäjiä, jos vain kirjastot onnistuisivat tavoittamaan heidät. Toisaalta on myös tapauksia, joissa kirjasto on joutunut rajoittamaan suoratoistopalvelun käyttöä, koska käyttäjiä on ollut niin paljon, että kirjaston palveluun suuntaama katselubudjetti ei ole riittänyt. Tällöin palvelua ei haluta markkinoida, jotta katsojamäärä saadaan pidettyä kirjaston budjetin rajoissa. Kirjaston elokuvapalvelun ylläpidossa ja markkinoinnissa yksi tärkeä osa onkin tasapainottelu sen kanssa, kuinka paljon

palvelua markkinoidaan ja kuinka paljon kirjastolla on varaa tarjota asiakkaille katseluter-
toja.

Kolmas opinnäytetyöni tutkimuskysymyksistä koski elokuvien suoratoistopalveluiden tule-
vaisuutta yleisten kirjastojen e-palvelujen joukossa. Koska tulevaisuutta ei kukaan voi var-
maksi tietää, voidaan mahdollisia vaihtoehtoja pelkästään spekuloida. Haastattelut osoitti-
vat, että tämän tyyppisten suoratoistopalvelujen tulevaisuus on vielä auki. Kirjastojen suo-
ratoistopalvelujen tulevaisuus nousee ajankohtaiseksi erityisesti silloin, kun olemassa ole-
vien palveluiden, kuten Cineastin, sopimuskaudet jonain päivänä päättyvät. Haastateltavat
kuitenkin toivoivat, että kirjastoilla olisi tulevaisuudessakin jonkinlainen elokuvi-
toistopalvelu käytössä. Haastatteluissa nousi esiin joitain pieniä ehdotuksia suoratoistopal-
velujen kehittämiseen. Selkeää kuvaa kirjastojen suoratoistopalvelujen tulevaisuudesta ei
kuitenkaan vielä ole, sillä niiden tulevaisuus riippuu paljolti palveluntarjoajista sekä siitä,
kuinka paljon kirjastolla on rahaa käytettävissään tulevaisuudessa ja miten teknologia ja
erilaiset elokuvien katselutavat kehittyvät.

Kaksi haastateltavaa (H1 ja H3) painotti kuitenkin, että kirjaston nykyisestä fyysisestä tal-
lennekokoelmasta kannattaa pitää hyvää huolta. Tämä on tärkeää, koska fyysisillä eloku-
vatallenteilla on edelleen oma katsoja- ja lainaajakuntansa, ja etenkin vanhemmille ja har-
vinaisemmille tallenteille ei nykyään enää löydy korvauskappaleita, jos ne rikkoutuvat.
Haastateltavien vastauksissa korostui edelleen myös fyysisen tallennekokoelman tärkeys.
Ainakaan lähitulevaisuudessa ei tallennekokoelmastakaan siis olla luopumassa.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön aihetta miettiessäni olin juuri itse tutustunut ensimmäistä kertaa kirjastojen suoratoistopalveluihin ja koin aiheen kiinnostavaksi. Etsiessäni aiheesta lisätietoa verkosta huomasin, ettei siitä näyttänyt löytyvän juurikaan tutkimusta Suomessa. Tiedonhakuni perusteella aihetta on käsitelty vain ohimennen joissakin opinnäytetöissä. Tämä vahvisti tunnetta, että aiheeseen kannattaa tarttua. Koska elokuvien suoratoisto on edelleen suhteellisen uusi osa kirjastopalveluja, aihe tarjoaa jatkossakin paljon tutkimusmahdollisuuksia.

Opinnäytetyöprosessi ei edennyt täysin suoraviivaisesti, vaan siihen sisältyi ajoittain haasteita ja pidempiä taukoja. Matkan varrella opin paljon aikataulutuksesta, työn ja vapaa-ajan tasapainosta sekä siitä, miten omaa työtä kannattaa suunnitella. Laadullisen tutkimuksen tekeminen ja teemahaastattelujen toteuttaminen olivat minulle täysin uusia asioita, joten niihin tutustuminen vei oman aikansa.

Teemahaastattelu osoittautui sopivaksi tutkimusmenetelmäksi, sillä se antoi haastateltaville mahdollisuuden selittää vastaustensa kontekstia tarkemmin ja minulle mahdollisuuden esittää tarkentavia kysymyksiä. Kolme valittua teemaa auttoivat tulosten jäsentelyssä ja analysoinnissa. Haastattelutilanteissa poikkesin paikoin alkuperäisestä haastattelurungosta esittämällä lisäkysymyksiä, mikä toisaalta toi esiin arvokasta lisätietoa, mutta toisaalta teki tulosten johdonmukaisesta vertailusta hieman haastavampaa. Haastattelut sujuivat mielestäni hyvin, ja haastateltavat olivat hyvin avuliaita ja yhteistyöhaluisia. Vaikka kerroin kutsuviesteissä, ettei haastatteluun tarvitse valmistautua etukäteen, olivat kaikki haastateltavat valmistautuneet ja tutustuneet aiheeseen oman kirjastonsa osalta. Haluankin kiittää heitä osallistumisesta ja aiheeseen perehtymisestä.

Haastatteluiden lisäksi tarkoituksena oli alun perin sisällyttää työhön myös Kansalliskirjaston FinELib-konsortion näkökulma esimerkiksi haastattelun tai henkilökohtaisen tiedonannon kautta. Opinnäytetyön aikataulumuutosten vuoksi tämä jäi kuitenkin toteuttamatta. Mikäli aihetta halutaan jatkossa tarkastella laajemmin, voisi jatkotutkimuksessa olla perusteltua selvittää FinELib-konsortion näkökulmaa yleisten kirjastojen suoratoistopalveluihin ja niiden kilpailuttamiseen. Toisaalta myös suoratoistopalveluiden tarjoajien näkökulma voisi tarjota kiinnostavaa aineistoa esimerkiksi heidän roolistaan palveluiden ylläpidossa,

elokuvavalintojen tekemisessä ja yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa. Opinnäytetyö olisi todennäköisesti hyötynyt useammasta haastateltavasta, mutta aikataulupaineiden vuoksi päädyin haastattelemaan kolmea kirjaston työntekijää. Tämän vuoksi haastattelujen tulokset eivät ole yleistettävissä, vaan ne tarjoavat suuntaa antavaa tietoa.

Opinnäytetyön tekeminen syvensi tietämystäni kirjastojen suoratoistopalveluista ja avasi uusia näkökulmia siihen, miksi ja miten kirjastot ovat ottaneet nämä palvelut osaksi palvelutarjontaansa. Aihe on suhteellisen uusi, ja toivon, että tämä työ innostaa muita jatkamaan sen tutkimista. On mielenkiintoista nähdä, miten nämä palvelut kehittyvät tulevaisuudessa.

LÄHTEET

Cineast. (i.a.-a). *Cineast.fi*. <https://www.cineast.fi/fi/>

Cineast. (i.a.-b). *Tuki ja yleiset kysymykset*. <https://forlagett.gitbook.io/cineast.fi/tuki-ja-yleiset-kysymykset>

Cineast. (2024). *Lasketaanko jokainen sarjan jakso erilliseksi lainaksi?* <https://cineast.zen-desk.com/hc/fi/articles/28633755579409-Lasketaan-jokainen-sarjan-jakso-erilliseksi-lainaksi>

Cineasterna. (i.a.). *Välkommen till Cineasterna*. <https://docs.cineasterna.com/>

Finnpanel. (i.a.). *Finnpanel*. <https://www.finnpanel.fi/index.php>

Finnpanel. (24.1.2024). *Television katselu Suomessa 2023*. [https://www.finnpanel.fi/la-
taukset/tv_vuosi_2024.pdf](https://www.finnpanel.fi/la-
taukset/tv_vuosi_2024.pdf)

Hallman, H. (5.4.2007). Dvd-levy alkaa väistyä historiaan tänä vuonna. *Turun Sanomat*. <https://www.ts.fi/uutiset/1074192008>

Helsingin kaupunginkirjasto. (i.a.). *Koko vuosi lukemisen iloa: Helsingin kaupunginkirjaston vuosikertomus 2016*. [https://dev.hel.fi/paatokset/me-
dia/att/c5/c5afc7b7077917e60d6a2aa2d9d7fd8ece726dcc.pdf](https://dev.hel.fi/paatokset/media/att/c5/c5afc7b7077917e60d6a2aa2d9d7fd8ece726dcc.pdf)

Hyvärinen, M., Suoninen, E., & Vuori, J. (2021). Haastattelut. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineis-
tot/haastattelut/](https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineis-
tot/haastattelut/)

IFLA. (2017). *Guidelines for audiovisual and multimedia collection management in libraries*. [https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/68b20af2-4d07-4b4e-a964-
bcfe0502300b/content](https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/68b20af2-4d07-4b4e-a964-
bcfe0502300b/content)

Indieflix. (2025). *Indieflix*. <https://www.indieflix.com/>

Kansalliskirjasto. (i.a.). *E-kirjastoon liittyneet kunnat*. <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/e-kirjasto/e-kirjastoon-liittyneet-kunnat>

Kansalliskirjasto. (2023). *FinELib-konsortion vuosi 2023*. https://www.kiwi.fi/display/finelib/Vuosikertomukset?preview=%2F41812106%2F405176481%2FFinELibin_vuosikertomus_2023.pdf

Kansalliskirjasto. (10.6.2024a). *Cineast-tilaajat*. <https://www.kiwi.fi/display/finelib/Cineast+tilaajat>

Kansalliskirjasto. (25.6.2024b). *Kirjastoille uusi elokuvien suoratoistopalvelu Cineast*. <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/uutiset/kirjastoille-uusi-elokuvien-suoratoistopalvelu-cineast>

Karjalainen, P. (26.7.2016). *VHS toi Hollywoodin kotisohville ja muuttui sitten kulttuurihistoriaksi – nauhureiden valmistus loppuu*. Yle. <https://yle.fi/a/3-9049433>

Karkkila. (2.6.2021). *Kokoelmapolitiikka*. <https://www.karkkila.fi/default.asp?sivu=29&alasisivu=405&kieli=246>

Kirjastokino. (i.a.). *Usein kysytyt kysymykset*. <https://www.kirjastokino.fi/fi/faq>

Kirjastot.fi. (i.a.). *Suomen yleisten kirjastojen tilastot*. <https://tilastot.kirjastot.fi/>

Kirjastot.fi. (28.3.2018). *Kysy kirjastonhoitajalta: Onko leffapalvelu Indieflix lopetettu vähin äänin?* <https://www.kirjastot.fi/kysy/onko-leffapalvelu-indieflix-lopitettu-vahin>

Kirjastot.fi. (18.12.2024). *Yleisten kirjastojen tilasto-ohjeet 2024*. https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Yleisten_kirjastojen_tilasto-ohjeet_2024_0.pdf

Kopiosto. (i.a.). *Tekijänoikeussanasto*. <https://kopiosto.fi/kopiosto/tekijanoikeustietoa/tekijanoikeussanasto/>

- Korhonen, A.-J. (18.10.2019). *Netflix sai ilmaisen haastajan – kirjastojen striimauspalvelu tarjoaa satoja elokuvia: ”Tätä voisi jopa käyttää”*. Yle. <https://yle.fi/a/3-11019245>
- Kotanen, E. (1997). *Hiljaiset Siljat: Kirjastot videopalvelujen tuottajina*. BTJ Kirjastopalvelu.
- Kotimaisten kielten keskus. (i.a.). Suoratoistopalvelu. Teoksessa *Kielitoimiston sanakirja*. Haettu 2.10.2024, <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/suoratoistopalvelu>
- Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161492#Pidm46111191328176>
- Leino, R. (2021). *Median valtaajat: Teknojätit ja käyttäjät ratkaisevat television tulevaisuuden*. Into Kustannus.
- Muropaketti. (27.8.2013). *Kirjaston elokuvia voi syyskuusta lähtien lainata suoraan internetistä*. <https://muropaketti.com/elokuvat/kirjaston-elokuvia-voi-syyskuusta-lahtien-lainata-suoraan-internetista/>
- Norgesfilm. (i.a.). *Streaming services*. <https://norgesfilm.no/en/strommetjenester/>
- Oulun kaupunginkirjasto. (28.9.2023). *Oulun kaupunginkirjaston kokoelmapolitiikka*. <https://www.ouka.fi/media/3591/download>
- Outi-kirjastot. (i.a.). *Outi-kirjastot*. <https://outi.finna.fi/>
- Penttinen, P. (2019). *Keski-kirjastojen elokuvakokoelman arviointi* [AMK-opinnäytetyö, Seinäjoen ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019061016370>
- Poroila, H. (2007). *Tekijänoikeus ja kirjastot: Tietoverkkojen maailmassa* (2. painos). BTJ Kirjastopalvelu.
- Pyyny, P. (2024). *Poltettavien Blu-ray-levyjen valmistus lopetetaan*. Afterdawn. <https://dawn.fi/uutiset/2024/07/14/poltettavien-blu-ray-levyjen-valmistus-lopetetaan>

Uusikaupunki. (4.3.2024). *Cineast-elokuvapalvelu avautuu kirjaston käyttäjille*. <https://uusikaupunki.fi/uutiset/cineast-elokuvapalvelu-avautuu-kirjaston-kayttajille>

Valli, R. (toim.). (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (5. uud. painos). PS-kustannus.

Viddla. (5.4.2024a). *Yhteydenotto*. <https://viddla.fi/info/19>

Viddla. (10.4.2024b). *Tietoja palvelusta*. <https://www.viddla.fi/info/23>

Viddla. (5.12.2024c). *Kysymyksiä ja vastauksia*. <https://viddla.fi/info/25>

Yougov. (2024). *Polaris Nordic: Digital music in the Nordics*. <https://www.teosto.fi/wp-content/uploads/2024/06/Polaris-Nordic-Digital-Music-in-the-Nordics-2024.pdf>

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko

Liite 1. Haastattelurunko

Taustatiedot

- Koulutus- ja työhistoria
- Kokemus ja työtehtävät kirjaston AV-aineistojen ja kirjaston elokuvien suoratoistopalveluiden parissa.
- Kyseisellä kirjastolla aikaisemmin käytössä olleet ja tällä hetkellä käytössä olevat suoratoistopalvelut

1. Elokvakokoelmien kehitys ja muutokset

Nykytila ja muutokset kokoelmissa

- Kirjaston AV-kokoelman nykytila (koko, formaatit, sisällöt, kohde- ja ikäryhmät)
- Merkittävät muutokset AV-kokoelmien aineistojen/sisältöjen kehityksessä
- AV-kokoelmien merkitys osana kirjaston aineistotarjontaa

Lainauttrendit ja asiakaskäyttämisen muutokset

- AV-aineiston lainauksen kehitys ja muutokset kirjastossanne
- Asiakkaiden odotukset AV-kokoelmia kohtaan
- AV-aineiston lainaukseen vaikuttavat tekijät

AV-aineistoon liittyvän kokoelmatyön ja osaamisen muutokset

- AV-aineistot kirjaston kokoelmapolitiikassa
- AV-aineistojen kokoelmatyöhön liittyvä osaaminen

2. Kirjastojen elokuvien suoratoistopalvelut

Suoratoistopalvelujen käyttöönotto ja hallinta

- Suoratoistopalvelujen käyttöönottoprosessi kirjastossanne
- Kirjaston rooli ja vastuut suoratoistopalvelujen tarjoamisessa, esimerkiksi markkinoinnissa ja sisällönhallinnassa
- Suoratoistopalvelun tarjoajan vastuut suoratoistopalvelun ylläpidossa

Henkilökunnan kokemukset / Palvelujen käytettävyys

- Suoratoistopalvelujen edut ja haasteet
- Saavutettavuus (esimerkiksi käyttöliittymän selkeys, elokuvien tekstitykset ja kuvailutulkkaus)

Palvelujen sisältö ja tarjonta

- Erot fyysiseen AV-kokoelmaan (tarjonnan kattavuus, genret, kielet, tv-sarjat)

Asiakkaiden kokemukset ja palvelujen vastaanotto

- Asiakaspalaute
- Palveluita käyttävät kohderyhmät
- Käytössä olleiden suoratoistopalvelujen suosio (käyttäjämäärät)

3. Tulevaisuuden näkymät

- AV-kokoelmien kehityssuunnat
- Tulevaisuuden AV-kokoelmat kirjastoissa
- Suoratoistopalvelujen rooli osana kirjaston kokoelmia
- Kaupallisten suoratoistopalvelujen vaikutus
- Kirjastojen yhteistyö ja palvelujen kehittäminen
 - o Kuntien yhteisen e-kirjaston mahdollisuudet
 - o Kehittämistarpeet suoratoistopalveluissa
 - o Käyttäjien odotuksiin vastaaminen tulevaisuudessa